



# TANULMÁNYOK



Dr. Bócz Endre

## AZ ÁLLAM ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK ÚJRA KODIFIKÁLÁSÁRÓL

A hatályos Btk. X. fejezete (139–152. §) jelenleg 10 bűncselekményt pónalizál. Ezek: az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatása (139/A. §), a lázadás (140. §), a rombolás (142. §), a hazaárulás (144. §), a hűtlenség (145. §), az ellenség támogatása (146. §), a kémkedés (147. §), a szövetséges fegyveres erő elleni kémkedés (148. §) és – a szövetséges fegyveres erő ellen elkövetett kémkedést kivéve – a felsorolt bűncselekmények feljelentésének elmulasztása (150. §). A 141., 143., 149. és 151. §-nak nincs hatályos szövege, a 152. § pedig az összes felsorolt bűncselekmény elkövetőjével szemben megengedi mellékbüntetésül a kitiltás alkalmazását.

A szóban lévő rendelkezések szövegét – a 147. § és 148. §-tól eltekintve – az államvédelmi büntetőjognak a rendszerváltozáshoz kapcsolódó újjáalkotása során, az 1989. évi politikai egyeztető tárgyalások keretében fogalmazták meg és az 1989. évi XXV. törvény iktatta be a Btk.-ba. A 147. § egy így keletkezett, de kevésbé sikerült – a gyakorlati alkalmazásban súlyos gondokat felszínre hozó – szabály helyére lépett az 1993. évi XVII. törvény értelmében, s ugyancsak ez a törvény a forrása a 148. §-nak is.

A fejezetbe tartozó bűncselekmények ismertté válásának előfordulási gyakorisága elhanyagolható.

A gyakorlati alkalmazás iránti igény hiánya folytán a hatályos törvényszöveg értelmezésének esetleges problémái sem bukkannak a felszínre; inkább spekulatív eredetű gondokkal találkozhatni. Az egészen bizonyosnak mondható, hogy a fejezet lényeges érdemi módosításra nem szorul.

### I.

#### Az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatása

1. A Btk. 139. § (1) bekezdésében szereplő meghatározást illetően két jogértelmezési kérdés fogalmazódott meg:

a) az „*arra irányul*” kifejezés az erőszakos vagy fenyegető *cselekmény* tárgyi sajátossága-e

*A szerző miniszteri főtanácsadó (Igazságügyi Minisztérium),  
kandidátus*

vagy az elkövető célzatát kívánja érzékeltetni? Az előbbi esetben ugyanis a cselekmény célszerűsége – vagyis tárgyi alkalmassága – nem pusztán büntetéskezabási jelentőségű lenne, hanem a jogi minősítés szempontjából sem lenne közömbösnek tekinthető. Mégis az alkotmányos rend védelmét ez aggálymentesebben képes biztosítani, mint az a felfogás, amely a szóban lévő kifejezést az elkövető által szubjektíve követett cél megjelenítőjének tekinti. Amíg a „szervezkedés” és/vagy „mozgalom” tevékenységének „irányultságáról” volt szó [1921. évi III. tv., 1946. évi VII. tv., 1961. évi V. tv., 1978. évi IV. tv.], addig nem volt (szociálpszichológiai) képtelenség azt mondani, hogy – noha a csoport működésének irányultságát a közreműködők határozzák meg, [vö.: László Jenő (szerk.): A Büntető Törvénykönyv magyarázata, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1986., Bp. I. köt. 379. old., a szerző *Bagi Dénes*] – az egyes résztvevők egyéni (szubjektív) célja ezzel nem feltétlenül esik egybe; lehet attól eltérő, sőt, akár gyökeresen eltérő is.

A hatályos jogszabályszevegben azonban nem egy kollektív tevékenységben való közreműködés a büntetendő magatartás, hanem olyan cselekmény, amely közvetlenül az alkotmányos rend körülírt módon történő megdöntésére irányul. Képtelenség ezért azt mondani, hogy az egyedi cselekmény irányultsága (célja) eltér a cselekvő céljától, vagyis, hogy bár a cselekménynek van előre látható közvetlen hatása, azt a cselekvő még közvetve sem tekinti céljának – azaz a bűncselekmény nem célzatos.

b) A másik jogalkalmazási kétely a „különösen *fegyveres erő igénybevételével*” fordulathoz kapcsolódik: a „fegyveres erő” ugyanis mind a jogszabály keletkezése idején, mind jelenleg jogszabályban meghatározott jelentést hordozott, illetőleg hordoz; e mellett a „fegyveresen” történő elkövetés tartalmát [tárgyi jelentését] maga a Btk. [137. § 4. pont] határozza meg. A Kommentár azonban – jelzés nélkül ugyan, de az 1989. évi XXV. törvény indokolását követve – azt mondja: fegyveres erőn nem a Honvédséget és a Határőrséget, hanem fegyveres személyeket kell érteni.

A szabatostól eltérő – sőt, félrevezető – szóhasználatra nincs magyarázat.

2. A részletezett aggályok a szövegezés finomításával eloszlatathatók:

a) Látnivaló, hogy a hatályos törvényszövegben a „különösen fegyveres erő igénybevételével” fordulatnak nincs büntetőjogilag számbajövő funkciója. Az indokolás szerint a bűncselekmény „... jellegéből következik, hogy különösen fegyveres erő igénybevételével valósulhat meg” – s ezért a szövegben a „példálózó utalás”, valószínű abban a hitben, hogy az emberek a történelemben tanultakat már elfelejtették. A funkciótlan szövegrész törlését javaslom.

b) Amire a „cselekmény ... közvetlenül irányul”, az a cselekvő közvetlen célja; a tudatosított és kívánatosnak tartott következmény, a cselekmény útján elérni kívánt cél. Ezért azt, hogy „aki olyan cselekményt követ el, amely közvetlenül arra irányul, hogy a Magyar Köztársaság alkotmányos rendjét megváltoztassa”, úgy is mondhatjuk, hogy: „Aki a Magyar Köztársaság alkotmányos rendjének megváltoztatása céljából (vagy: „abból a célból/azért, hogy a Magyar Köztársaság alkotmányos rendjét megváltoztassa”) ...” cselekszik.

Maradt a hatályos törvényszövegből a „közvetlenül (irányul a célra)” módhatározót tartalmazó jelzői mellékmondat, az „erőszakkal vagy ezzel fenyegetve” módhatározó és a „cselekményt követ el” (összetett) állítmány; a többi szavakat felhasználtuk. A „közvetlenül” módhatározó a cselekmény és a cél közötti kapcsolódás módját határozza meg; a „közvetlenül irányul” voltaképpen egy összetett tulajdonságjelzője a cselekménynek, ezért akár úgy is kifejezhető, hogy „Aki közvetlenül a Magyar Köztársaság alkotmányos rendjének megváltoztatása céljából ...” cselekszik.

c) A mondat tehát szinte kész; ám most válik nyilvánvalóvá a hatályos törvény Achilles-sarka: mi az állítmány? Az állítmány kétségtelenül a „cselekményt követ el”(=„cselekszik”), hogy „erőszakkal vagy ezzel fenyegetve” valósítsa meg a célt, azaz *erőszakot alkalmaz vagy erőszak alkalmazásával fenyegetőzik*.

Ám nem kell részleteznem, hogy a büntetőjog – sőt, a hatályos büntető törvény – az erőszaknak és a fenyegetésnek több fajtáját különbözteti meg, s mind az erőszaknak, mind a fenyegetésnek az alkalmazása sokféle változatban lehetséges. Ha tehát leírjuk, hogy mit is mond a Btk. 139. § (1) bekezdése – „Aki közvetlenül a Magyar Köztársaság alkotmányos rendjének megváltoztatása céljából erőszakot alkalmaz vagy erőszak alkalmazásával fenyegetőzik” (=„erőszakot vagy fenyegetést alkalmaz”) – nehéz lenne amellet érvelni, hogy ez jobban megfelel a büntető jogszabály határozott és félreérthetetlen, önkényes értelmezést kizáró voltával kapcsolatban kifejtett alkotmányossági követelményeknek, mint pl. annak idején a közösség elleni izgatás szövegében az „egyéb cselekmény elkövetése” – formula.

3. Ha a 139. § (1) bekezdését és a 261. § (1) bekezdés c) pontját vetjük össze, azt látjuk, a Magyar Köztársaság alkotmányos rendjét a Btk. sok szempontból kevésbé védi, mint más államét.

a) a 139. § (1) bekezdése alá csak az alkotmányos rend megváltoztatása céljából elkövetett cselekmények vonhatók, a 261. § (1) bekezdés c) pontja alá más állam alkotmányos, *társadalmi* vagy *gazdasági* rendjének megváltoztatása vagy *megzavarása* céljából elkövetett cselekmények is; tehát a lehetséges célzat terjedelme szélesebb;

b) a 139. § (1) bekezdés csak erőszakos vagy erőszakkal fenyegető cselekményeket fog át, a 261. § (1) bekezdés c) pontja ezen felül az említett – szélesebb spektrumú – célzatnak alárendelt minden olyan közveszélyt okozó vagy fegyverrel kapcsolatos bűncselekményt, amelyet a 261. § (9) bekezdés a) pontja felsorol;

c) a büntetési tétel a 261. § (1) bekezdésében szigorúbb, mint a 139. §-ban.

Ezeket a különbségeket nehéz lenne magyarázni.

4. A kifejtettekre figyelemmel javaslatom az, hogy a Btk. 139. §-át összhangba kellene hozni a 261. §-sal, hiszen ez az utóbbi friss – és az Európai Unió követelményeinek megfelelő – rendelkezés.

A mód a fentebb 2/b) alatt kifejtettek szerinti szöveg – amelyből a „közvetlenül” szó törlendő lenne – kiegészítése lehetne egy, a 261. § (9) bekezdés a) pontjára utaló szabállyal:

„Aki a Magyar Köztársaság alkotmányos rendjének megváltoztatása vagy megzavarása céljából a 261. § (9) bekezdés a) pontjában meghatározott személy elleni erőszakos, közveszélyt okozó vagy fegyverrel kapcsolatos bűncselekményt követ el, tíz évtől tizenöt évig, vagy életfogytig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő”.

Ez kiküszöbölné az elkövetési cselekmény jelenlegi határozatlanságát is.

A „megzavarás”, mint a célzat lehetséges tartalma, a „más állam”-mal azonos terjedelmű védelem végett veendő fel. A „társadalmi” és a „gazdasági” rend az „alkotmányos rend” része, és ezért a 261. §-ban is – voltaképpen – felesleges, ha ezt az Európai Unió Tanácsa a terrorizmus elleni küzdelemről szóló kerethatározata szerint nem is látja így.

5. Át kellene venni (2). bekezdésül a 261. § (3) bekezdését is; az előkészület büntetendőségét deklaráló jelenlegi (2) bekezdés így (3) bekezdéssé válna, de a büntetési tételt itt is a 261. § (4) bekezdéséhez (öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés) kellene igazítani, végül a 139. § jelenlegi (3) bekezdése, mint (4) bekezdés, megmaradna.

6. Lehetséges megoldás lenne végül, hogy a 261. § (9) bekezdés a) pontjában lévő felsorolás a 139. § (5) bekezdéseként kerülne beiktatásra a Btk.-ba; ez esetben a 261. § (1) bekezdését [és persze, a 139. § (1) bekezdését] kellene értelemszerűen átszövegezni.

## II. Az alkotmányos rend elleni szervezkedés

A 139/A. §-ban meghatározott bűncselekményt illetően is felvethető a 261. § (5) bekezdéssel való összhang kérdése a büntetési tételt illetően. A célzat lehetséges tartalmát a 139. § javasolt (1) bekezdésének megfelelően a „megzavarás”-sal bővíteni kellene.

## III. Lázadás

A 140. § (1) bekezdésébe – d) vagy e) pontként – fel kellene venni az Alkotmánybíróságot is.

## IV. Rombolás

A 139. § (1) bekezdés javasolt módosítása folytán tárgytalanná válik; a 142. §-ban szereplő, de a „közérdekű üzem” fogalmába nem sorolt dolgok – termelő üzem, középület vagy építmény, termékkészlet vagy rendeltetésénél fogva hasonlóan fontos más vagyontárgy – megsemmisítése stb. aligha képzelhető el úgy, hogy ne valósítana meg közveszélykozást.

## V. Hazaárulás

Nem igényel módosítást. A „külföldi szervezet” kétségtelenül nem csak „külföldi kormány szervezete” lehet.

## VI. Hűtlenség

Keletkezésének körülményeit is figyelembe véve [(Szál-ügy); vö.: László Jenő (szerk.): Az 1978. évi IV. törvény (Btk.) előkészítése, VII. kötet, IM kiadás, Bp. 1989., 155. és köv. old.] nem lenne érdemi veszteség a törlése. Ezt javaslom.

## VII. Az ellenség támogatása

Nem igényel módosítást.

## VIII. Kémkedés

1. A 147. § (1) bekezdésében az „*idegen hatalom*” és az „*idegen szervezet*” kifejezések nem kellő határozottságú fogalmat fednek.

A gyakorlati tapasztalatokat is figyelembe véve helyesebb lenne felváltásuk a „*külföldi kormány*

” kifejezésekkel; ebben az esetben ugyanis csak az a hírszerző tevékenység minősülne kémkedésnek – azaz állam elleni bűncselekménynek –, amit vagy közvetlenül vagy közvetve a külföldi kormány által működtetett [vagyis annak megbízásából eljáró] külföldi szervezet (fedőszerv) útján a külföldi kormány részére végeznek. Nem minősülne viszont kémkedésnek az olyan hírszerző tevékenység, pl.: „ipari kémkedés”, amit külföldi magánszervezet részére követnek el.

A javasolt módosítás egyben bizonyos mértékig a 144. § és a 147. § terminológiáját is összhangba hozná, bár a 144. §-ban a „külföldi szervezet” a 147. §-ban pedig a „külföldi kormány szerve” közötti – indokolt – különbség megmaradna.

2. A „*hírszerző tevékenység*” a tapasztalatok szerint olyan szervezeti tevékenység, amely összeillő, de szétválasztható és több személy között elosztható mozzanatokból áll; maga a tevékenység folyamatos és állandó. Az egyes szereplőknek a tennivalója a körülményekhez igazodik, megjelenési formáját tekintve igen sokféle lehet és a hírnek (ismeretnek, adatnak) szó szoros értelmében vett megszerzésétől igen távol állhat; lehetséges, hogy magát a külföldi kormányt vagy (hírszerző) szervezetét ténylegesen érdeklő értesülést (ismeretet) nem is „szerzi meg” senki, hanem megszerzett közvetett adatok összevetése, elemzése és értékelése útján jutnak annak birtokába.

A hírszerző tevékenység magában foglalja az adatok megszerzését, átadását, gyűjtését, céltudatos elemzését, értékelését, az e tennivalók ellátására alkalmas személyek felkutatását, együttműködésre való rábírását, kiképzését, valamint a megszerzett ismeretek továbbításában való közreműködést. Legveszélyesebb formája a hírszerző rezidentúra létesítése, fenntartása és működtetése; ebben ugyanis a hírszerző tevékenység teljes folyamata leképződik. A tevékenység egyes vázolt elemei szervesen illeszkednek a folyamat egészébe és mintegy elősegítik annak eredményes menetét; ehhez képest helyénvaló lenne a kémkedés elkövetési magatartásként az egységes és szerves folyamatként felfogott „*hírszerző tevékenység*” *előmozdítását* – tehát egy dogmatikai szempontból bűnsegédi magatartást – megjelölni.

Javaslatom tehát a 147. § (1) bekezdésére:

„*Aki idegen kormány vagy annak szervezete által a Magyar Köztársaság ellen folytatott hírszerző tevékenységet elősegíti, ...*” kémkedést követ el.

Elképzelhető egy példálózó felsorolást ehhez hozzáfűzni: „... különösen adatokat megszervez, gyűjt, átad, rendszerez, feldolgoz, adatok továbbításában közreműködik, vagy mást ezek valamelyikére rábír ...” – de minthogy a felsorolás szükségszerűen csak példálózó lehet, ezt nem tartom szükségesnek. Célravezetőbbnek tartanám, a „*hírszerző tevékenység*”-nek ezt az értelmezését részletesen elmagyarázni a törvényszöveghez fűzött indokolásban.

3. Minthogy a hírszerző tevékenység minden előmozdítása, illetve más arra történő sikeres rábírása és kiképzése – „előmozdítás”, s mint ilyen, a kémkedés tettesi magatartásának befejezett alakzata, a kísérlet lehetősége szűk, de nem kizárt.

4. A minősített esetet megfogalmazó (2), továbbá az előkészületet pönalizáló (3) bekezdés nem szorul módosításra, bár a „hírszerző tevékenységre vállalkozás” – amennyiben a hírszerző szervezet megbízottjához intézett nyilatkozat formáját ölti – már a tettesi magatartás befejezett alakzatát valósítja meg.

5. A büntethetőséget megszüntető ok – (4) bekezdés – ugyancsak helyénvaló, csekély szövegezési változtatással, amire a 150. § kapcsán térek ki.

## IX.

### A szövetség fegyveres erő ellen elkövetett kémkedés

A miskolci tankönyv veti fel, hogy a 148. §-ban a „a 147. § szerint büntetendő” csak annyit jelent-e, hogy a kémkedés elleni védelem szempontjából a 148. §-ban leírt feltételek megvalósulása esetén a szövetséges fegyveres erő a Magyar Köztársasággal egy tekintet alá esik, vagy a 147. §-t egészében – tehát nem csak az (1), hanem a (2)–(4) bekezdést is – alkalmazni kell ilyenkor. Nézetem szerint ez utóbbi értelmezés a helyes, és azt a bekezdésekre való utalás betoldásával félreérthetetlené lehetne tenni.

## X.

### Nemzetközi jogi kötelezettség megsértése

A Btk. 261/A. §-a az 1993. évi LXXI. törvény 14. §-ának megfelelően – bár az ENSZ Biztonsági Tanács Jugoszláv Szövetségi Köztársaságra vonatkozó határozatai kapcsán, de – általánosított formában tartalmazza a nemzetközi közjogi kötelezettségvállalás alapján kihirdetett törvény szerint büntetőjogi szankcióval is biztosított, gazdasági, kereskedelmi vagy pénzügyi tilalom megszegésére vonatkozó büntetőjogi szabályokat.

A rendelkezéseknek ez az együttese módosításra nem szorul, de helyénvaló lenne az áthelyezése az állam elleni bűncselekmények közé.

## XI.

### Feljelentés elmulasztása

A jogszabály egészében nem szorul módosításra, a szövegezést azonban pontosítani kellene. Ki kellene terjeszteni a 148. §-ra és a 261/A. §-ra is.

További megfontolást igényelnek a következők:

A 150. § (1) bekezdés szerint „aki...a hatóságnak... nem tesz jelentést”, vétséget követ el.

A Nemzetbiztonsági Hivatal nem „hatóság” a szó jogi értelmében, az eddig tárgyalt bűncselekmények felderítése azonban – az 1995. évi CXXV. törvény 5. § 4. pontja értelmében – a feladata. Következésként aki nem a rendőrségnél, ügyészségnél vagy más hatóságnál, hanem a felderítési feladatokat ellátó, de hatóságnak nem minősülő állami szervnél tesz jelentést, elköveti a szóban lévő vétséget. Ezt „a hatóságnál” kifejezés helyére „az állam illetékes szervének” szavak beírásával korrigálni kellene mind itt, mind – nagyban ugyan ezen okokból – a 147. § (4) bekezdésében.

A fejezettel kapcsolatban a következő kérdések is felvetődtek:

a) a 139. § (1) bekezdésben ugyan a „fegyveres erő igénybevétele” szavakat törölni kellene, de a fegyveres, és különösen a fegyveres erő igénybevételevel történő elkövetést súlyosabban minősített esetként kellene (tíz évtől tizenöt évig vagy életfogytig tartó büntetéssel) kodifikálni, azzal, hogy ebben az esetben a „fegyveres erő” kifejezésen nem csak a Honvédséget és a Határőrséget, hanem minden fegyveres szervet – különösen a csapaterővel is rendelkező Rendőrséget – érteni kellene.

A javaslattal nem értek egyet. Nézetem szerint ott, ahol a maximális büntetés az alapesetben is életfogytig tartó szabadságvesztés lehet, felesleges „súlyosabban minősített eset” konstruálása a büntetési minimum emelése által.

b) Úgy vélték, hogy „ha egy magyar állampolgár egy külföldi kormánnyal kapcsolatot tart fenn abból a célból, hogy a Magyar Köztársaság függetlenségét, területi épségét vagy alkotmányos rendjét sértse (hazaárulás tényállása), nem egyértelmű, hogy a két bűncselekmény között látszólagos vagy valóságos halmazat jön létre”.

Úgy gondolom, hogy ha a „kapcsolat” tartalma a külföldi kormány részére végzett hírszerző tevékenység célzatos előmozdítása, a specialitás folytán az (alaki) halmazat látszólagos és a hazaárulás állapítható meg.

c) Javaslat hangzott el egy „Merénylet” nevű új bűncselekmény bevezetésére. Eszerint:

„143. § (1) *Aki az Országgyűlés, az Alkotmánybíróság, a Kormány, a Legfelsőbb Bíróság elnökének és tagjainak, valamint a Köztársasági elnöknek alkotmányos jogköre gyakorlása során súlyos testi sértést okoz, büntetett követ el és két évtől nyolc évig, ha testi sértés halált okoz, öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.*

(2) *Aki az (1) bekezdésben felsorolt személyt az ott megjelölt tevékenysége miatt megöli, büntetett követ el és tíz évtől tizenöt évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő.*

(3) *Aki merényletre irányuló előkészületet követ el, vagy ennek elkövetésével fenyeget, öt évig terjedő szabadságvesztéssel, pénzbüntetéssel vagy közérdekű munkával büntetendő.”*

A javaslatot nem támogatom.

A (2) bekezdés teljesen felesleges, hiszen az ide tartozó bűncselekmények egyébként is – mint hivatalos személy ellen elkövetett emberölések – ugyanezen büntetés alá esnének, az (1) bekezdésbeli változat és a (3) bekezdésben javasolt rendelkezés pedig – a bűnügyi tapasztalatok szerint – tényleges szükség nélkül növelné a Büntető Törvénykönyv terjedelmét és rendelkezéseinek számát. A (3) bekezdésben javasolt szankció sem illik bele a Btk.-ba.

d) Szóba került, hogy az állam elleni bűncselekmények felderítéséhez kapcsolódó szakmai tevékenység az „elhárítás”, ami fogalmilag aktív intézkedés-komplexum a potenciális elkövető semlegesítésére, s amelynek eszköztárába nem tartozik bele a büntető feljelentés. Ennek okai messze vezetnek;

lényeges, hogy a büntető feljelentés – és nyomában a büntetőeljárás – sokszor érintene (vagy legalábbis érinthetne) hátrányosan fontos nemzetbiztonsági érdekeket. Ezért helyesnek tartanak, hogy a Nemzetbiztonsági Hivatal állományába tartozó személyek mentesüljenek a Btk. 150. §-ának megfelelő (és a Be. 171. §-ban szereplő) feljelentési kötelezettség alól, és szakértői mérlegelésük alapján maguk a nemzetbiztonsági szolgálatok döntenek a büntető feljelentés megtétele, későbbi időpontra halasztása vagy a bűncselekmények egyéb – elhárító – tevékenységgel történő megszakítása felől.

Ez a gondolatkör nézetem szerint számos alkotmányjogi, büntető eljárásjogi és kriminalisztikai kérdés elemzését igényli – de semmiképpen nem tartozik az anyagi büntetőjogra.

Dr. Gál Attila

## BÜNTETÉSKISZABÁSI KÉRDÉSEK AZ ÚJBÜNTETŐ KÓDEXBEN

A büntetés-kiszabást érintő kodifikációs kérdések tárgyalásakor, megítélésem szerint abból kell kiindulni, hogy melyek azok a kriminálpolitikai elvek és célok, amelyeket – figyelembe véve a hazai viszonyainkat, a bűnözés eddigi alakulását, ezen belül elsősorban nagyságát és összetételét, de nem különben várható alakulását is – az új Btk. megalkotásánál a törvényhozónak figyelembe kell venni.

A problémák felvetésekor, a megoldásukra való törekvésnél természetesen figyelembe kell venni az új Büntető Törvénykönyv megalkotása érdekében létrehozott Kodifikációs Bizottság eddig már kialakított álláspontjait, valamint a fejlettebb európai államok nagy hagyománnyal rendelkező büntető törvénykönyveit is. Szem előtt kell tartani azt is, hogy azoknak a rendelkezéseknek, amelyek hatályos büntetőjogunkban beváltak, – a már kialakult helyes és jó joggyakorlat fenntartása, megzavarása elkerülése érdekében – az új Btk.-ban is helyet kell adni, mégpedig lehetőleg változatlan tartalommal.

A nyugati polgári államok kriminálpolitikájában, – miként arra *Prof. Dr. Nagy Ferenc* tanulmányában rámutatott – az utóbbi időszakban alapvetően két irányú, illetve kettős fejlődési vonal körvonalazódott. Az egyik dominása a szabadságelvonó szankciók jelentőségvesztése, a másiké a kriminalizáció kiszélesedése, a törvényi büntetéssel fenyegetés és az ítélezés szigorítása<sup>1</sup>. Hazánk büntetőpolitikájában ugyan mindkét irányzat fellelhető, ám az utóbbi időben túlsúlyban a megfelelő differenciálás nélküli szigorításra való törekvés érvényesült. A törvényhozó azonban ezzel szakítani kíván. Szakítani kíván a szemlélettel, hogy a bűnözés szerkezetében és dinamikájában bekövetkezett kedvezőtlen változások egyedül a szigor eszközével állíthatók meg és szoríthatók vissza. E helyett, azt látja célravezetőnek, ha az európai országokban többnyire elterjedt azt a büntetőpolitikai elvet követi, amely szerint: más-más eszközrendszerrel kell alkalmazni a társadalomra jelentős veszéllyel járó súlyos bűncselekmények elkövetőivel szemben és határozottabban kell alkalmazni az enyhébb megítélésű bűncselekmények elkövetőinél, a tényleges szabadságvesztéssel nem járó büntetéseket, intézkedéseket, valamint a bírósági procedúrával nem járó eltereléseket. Ezzel a kettősséggel is növelni kell, a törvényben meghatározott keretek között, a bírói mérlegelés szabadságát, meg kell valósítani a felelősségre vonás egyéniesítését, a tetтарыыos büntetés-kiszabási gyakorlatot.

<sup>1</sup> *A szerző ny. főosztályvezető ügyész*

<sup>1</sup> *Nagy F.*: A büntetőjogi szankciórendszer reformja. Büntetések és intézkedések az új Büntető Törvénykönyvben. Büntetőjogi Kodifikáció, I. évf. 2001/2. szám 3. old.

Osztom dr. Berkes György álláspontját, amikor leszögezi: „... hibás minden olyan helyzetelemzés, amely abból indul ki, hogy a bűnözési helyzethez képest az ítélezési gyakorlat „általában” túl enyhe vagy túl szigorú. Az ilyen sommás megállapítás nem állja meg a helyét. Arra kell törekedni, hogy az új Btk. reális, az egyes társadalomra veszélyes (ha úgy tetszik: „materiálisan jogellenes”) cselekmények súlyához igazodóan megfelelő, illetve azokat egymáshoz viszonyítva is arányos büntetési tételeket állapítson meg az egyes bűncselekményekre, és úgy állapítsa meg a büntetési tételek alsó és felső határát, hogy biztosítsa az egységes bírói gyakorlat kialakulását, de lehetővé tegye a legkülönbözőbb súlyú bűncselekmények differenciált elbírálását.”

A hatályos Btk.-ban, annak 37. §-a határozza meg a büntetést és annak célját, a 83. §-a pedig a büntetés kiszabásának elveit deklarálja. Megítélésem szerint mindenekelőtt annak vizsgálata szükséges, hogy a hatályos Btk. említett két törvényi rendelkezése megfelel-e azoknak a követelményeknek, amelyeket a törvényhozó a követendő büntetőpolitika céljává kíván határozni. Szükség van-e megváltoztatásukra, s ha igen mennyiben és hogyan?

A Kodifikációs Bizottság eddig kialakított álláspontja szerint a hatályos Btk. 37. §-ában megfogalmazott büntetés és büntetési cél, – amely elkülönül ugyan a büntetés kiszabásának elveitől, de azokkal szorosan összefügg –, alkalmas az előzőekben vázolt büntetőpolitikai célok megvalósítására, de azt is kifejezésre kellene juttatnia, hogy a büntetés céljának része a büntetőjogi megtorlás is.

Az említett két törvényi rendelkezés szoros összefüggésére, valamint arra is figyelemmel azonban, hogy a modern európai büntető törvények a büntetési célokat a büntetés kiszabásának elveitől elválasztva, külön nem határozzák meg, megfontolandó, hogy, a hatályos Btk. 37. §-ának megfelelően, az új Btk. is, külön elválasztva a büntetés kiszabásának elveitől megfogalmazza-e, hogy mi a büntetés, és mi a büntetés célja. Idézve a hatályos Btk. 37. §-ának első mondatát: „A büntetés a bűncselekmény elkövetése miatt a törvényben meghatározott joghátrány”. máris megállapítható, hogy ennek külön kimondására nincsen szükség, hiszen a Különös Rész törvényi tényállásainál, a lehetséges büntetésre utaló „büntetendő” szó önmagában is jelenti valamilyen hátrány várható elszívését. A „törvényben meghatározott jog-

<sup>2</sup> *Berkes György*: A büntetőjogi felelősség feltételei. Büntetőjogi Kodifikáció, II. évf. 2002/3. szám 25. old.

hátrány” pedig összhangban van azzal a jogelvével – és ezt már az Általános Rész elején ki kell mondani (miként tartalmazza ezt az osztrák Btk. 1. §; NSZK. Btk. 1. §; francia Btk. 111–2. cikk; olasz Btk. 1. §; svájci Btk. 1. cikk is), – hogy büntetés (a büntetőjogi joghátrány) csak a törvény rendelkezése alapján szabható ki (nulla poena sine lege). Az pedig, hogy a kiszabandó büntetésnek – a társadalom védelme érdekében –, mi a célja, hogy a speciális és a generális prevenciót is szolgálja, a büntetés kiszabásának általános elveinél fogalmazható meg, azzal együtt, hogy a kiszabandó büntetés, a bűncselekmény súlyától függő büntetőjogi megtorlás is. Külön megfogalmazni a büntetést és annak célját tehát nem látom indokoltnak.

A már elmondottakból következik, hogy a büntető jogalkalmazás egyik legfontosabb kérdése a büntetéskiszabás, vagyis azoknak a joghátrányoknak, szankcióknak az alkalmazása a bűncselekmény elkövetőjével szemben, amelyekkel elérhető vagy legalább is legjobban megközelíthető a büntetés társadalmi célja és rendeltetése: a bűnözés visszaszorítása. Minden túlzás nélkül állítható, hogy a helyes büntetéskiszabás a büntetőbíró tevékenységének tulajdonképpeni súlypontja, s miután a bíró az alapvető kérdésben, a vádlott bűnösségének kérdésében döntött és azt megállapította, feladatának csak egyik, és talán nem is mindig a nehezebb részét oldotta meg.

A bíró ezzel a tevékenységével részben a törvényhozó akaratát juttatja érvényre, részben pedig kiegészíti azt, hiszen ő az, aki az életben előforduló esetek változatosságával találja szembe magát; a törvény csak azokat a határokat (büntetési tételkeret) jelöli meg, és azokat az eszközöket (büntetési nemek, fokozatok, kerettágító rendelkezések, felfüggesztés és feltételes szabadságra bocsátás szabályai, alkalmazható intézkedések stb.) teremti meg, amelyekben belül, illetve amelyekkel a bíró mozoghat. Minél nagyobb a bírónak biztosított szabadság, annál inkább előtérbe lép felelőssége, mert döntése nemcsak jogi, hanem erkölcsi értékítélet is, amelyben a társadalom által elfogadott vagy követelményként már megfogalmazott etikai normák is ki kell hogy fejeződjenek.

A törvényhozó felelőssége pedig abban nyilvánul meg, hogy az állam és az egyén, a társadalom védelme érdekében milyen jogsértő magatartásokat nyilvánít bűncselekménnyé, és miként rendeli azokat büntetni, valamint, hogy hogyan határozza meg az alkalmazható kereteken belül, a büntetés kiszabásának elveit, milyen eszközöket biztosít a bíró számára annak érdekében, hogy a célul tűzött büntetőpolitikai elvek, amelyeknek végső célja a bűnözés visszaszorítása, megvalósulhassanak.

Milyen is legyen tehát az a büntetés, milyen elvek figyelembevételével szabja azt ki a bíró, hogy céljának megfelelően? *Angyal Pál* szerint:

„A büntetés csak akkor *megfelelő*, ha eleget tesz az *igazságosság* követelményeinek, azaz ha – Papinianus-szal szólva – *est aestimatio delicti*, és ha a *célszerűség* eszméjét is szolgálja, azaz a büntetésre is tekintettel van, tehát *est quoque aestimatio deliquenti*. E két szempont odavezet, hogy a büntetéskiszabás alapelvei az *egyéniesítés* szellemében konstruálandók.” Majd így folytatja: „A büntetés az elkövetett büntetendő *cselekmény miatt a büntetésre* szabatik, következésképpen a büntetés egyéniesítésénél egyaránt tekintettel kell lennünk úgy a cselekményre, mint annak elkövetőjére. A cselekményre való tekintettel az individualizációt *abstracte* mintegy *előkészíti a törvényhozó*, midőn a bíróságnak kellő teret biztosítva a büntetés kereteit megvonja; viszont a büntetésre szegzett szempontból az egyéniesítés munkáját *concrete a bíróság végzi el*, midőn a büntetést a megvont kereteken belül a felmerült cselekmény alapján az előtte álló elkövetőre kiszabja. A törvényhozó a *képzelt* büntetendő cselekményre és büntetésre ügyel annak ezernyi változatára figyelemmel, a bíróság a *tényleg elkövetett* cselekményt tartja szem előtt, s a húsból és vérből álló elkövetőre néz másik szemével.”<sup>3</sup>

Azt pedig, hogy melyek „*az emberileg legtökéletesebb büntetés kellékei*” *Angyal*, – miként ezt már több tanulmány is idézte<sup>4</sup> –, Montesquieu, Beccaria, Romagnosi és Szemere Bertalan által vallott felfogásokból kiindulva, nyolc pontban határozta meg. E szerint:

Legyen a büntetés:

- a társadalmi felfogással megegyező, vagyis ne ütközzék az adott társadalom emberiségé, erkölcsi és jogi érzületébe;
- a bűnelkövető számára érezhető;
- individualizálható, vagyis alakítható egyrészt a büntetendő cselekmény súlya, másrészt a bűnelkövető egyénisége szerint;
- ne sújtson mást, csak a tettet;
- legyen példás, teremtsen a bűnözéstől visszatartó motívumokat, vagyis szolgálja a generális prevenció céljait;
- tegyen eleget a speciális prevenció követelményeinek, vagyis legyen javító (visszatartó) hatású;
- legyen helyrehozható, tartalmazzon olyan joghátrányt, amelynek továbbfolytatása abban a pillanatban megakasztható, midőn az elítélt ártatlansága kiderül, az addig szenvedett baj pedig legyen helyrehozható
- és végül legyen gazdaságos, vagyis mivel a büntetés alkalmazása magára az államra is hátrányos, legyen a büntetés olyan, hogy végrehajtá-

<sup>3</sup> *Angyal Pál*: A magyar büntetőjog tankönyve, 459. oldal. Bp. Atheneum 1909.

<sup>4</sup> *Kónya István*: Gondolatok a büntetőjogi szankciók rendszeréről. Büntetőjogi kodifikáció, II. évf. 2002/3. szám 32. old. és *Gál Attila*: A büntetés célja és az egyéniesítés. Ügyészségi Értesítő, 1991. évi 3. szám 10. old.

sa ne okozzon az államnak, a társadalomnak nagyobb bajt, mint maga a büntetendő cselekmény okozott<sup>5</sup>.

*Finkey Ferenc* öt pontba sűrítve fejt ki erről álláspontját<sup>6</sup>:

„1. A büntetésnek lehetőleg *személyesnek* kell lennie, vagyis csak a bűnös személyét szabad érintenie. Kerülni kell tehát oly eszközöket, melyek közvetlenül vagy közvetve a bűnös ártatlan családtagjait is érintik, pl. a vagyonek kobzás.

2. A büntetésnek *individualizálhatónak*, vagyis olyannak kell lennie, hogy a büntetendő *cselekményhez* s a tettes *egyéniségéhez* alkalmazható legyen. A bűncselekményeknek és a büntetéseknek oly sokféle alakjai vannak, hogy egy ugyanazon büntetés ugyanazon cselekmény elkövetőire is helytelen, most szigorú, majd enyhe lenne. A büntetési eszközöknek tehát hajlíthatóknak, oszthatóknak kell lenniök, hogy a törvényhozás is mérlegelhesse a cselekmény átlagos értékét, a bíró pedig az egyéni körülmények és tulajdonságok figyelembevételével kisebb vagy nagyobb mértékben szabhassa ki a büntetést.

3. A büntetés *gazdaságos* legyen, vagyis arányban álljon a büntetés által okozott érdeksérelemmel vagy veszélyeztetéssel s ne ejtsen esetleg nagyobb sebet a társadalmon, mint aminő volt maga a büntetendő cselekmény.

4. A büntetésnek *emberiesnek* és *javítóknak* kell lennie, azaz egyfelől összhangban kell állania a társadalom műveltségi fokával, az uralkodó közérkölségi felfogással és az általános jogérzettel, másfelől a bűnösre is megnyugtatólag, javítólag kell hatnia.

5. Végül a büntetésnek lehetőleg *helyrehozhatónak* kell lennie. Tévedni emberi dolog s a leg gondosabb büntetőeljárás mellett is megtörténik, hogy a bíróság tévedésből ártatlant ítelt el. A büntetésnek tehát nem szabad olyannak lenni, melynél a jóvátétel, a helyrehozás ki van zárva. Ez a legerősebb érv a halálbüntetés ellen.”

Akár az Angyal, akár a Finkey által kifejtett nyolc, illetve öt kelléket vesszük alapul (amelyek lényegüket illetően azonosak), azok a lényegyet illetően ma is időszerű követelmények a jó büntetéssel szemben. Időszerűek, bár az is ismert – s erre annak idején maga Angyal is rámutatott –, hogy ezek egyike-másika a gyakorlatban teljességgel el nem érhető, csak megközelíthető.

A büntetés tehát nem jelent mást, mint: egyrészt jogok vagy javak – esetleg mindkettő – elvonása a bűncselekmény elkövetőjétől annak érdekében, hogy ezzel, a társadalmat védve, az elkövetőt és másokat újabb bűncselekmény elkövetésétől visszatartsan; másrészt az elkövetett bűncselekmény súlyával arányban álló büntetőjogi megtorlásban részesíteni a bűncselekmény

elkövetőjét. Ezt kellene tehát az új Btk.-ban a büntetés kiszabásának elveként rögzíteni.

A hatályos Btk. 83. § (1) bekezdése a büntetés kiszabásának elveit eredetileg csak általánosságban jelölte meg, amikor arról rendelkezett, hogy a büntetést – céljának szem előtt tartásával – a törvényben meghatározott keretek között úgy kell kiszabni, hogy igazodjék a bűncselekmény és az elkövető társadalom veszélyességéhez, a bűnös-ség fokához, továbbá az egyéb súlyosító és enyhítő körülményekhez.

Az 1999. évi LXXXVII. törvény 18. §-ának beiktatásával azonban, mint büntetés-kiszabási elvet, bevezette az ún. közép-mérték elméletét, amely szerint a határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabásakor az adott bűncselekmény büntetési tételének közép-mértéke az irányadó. Előírta, hogy miként kell a büntetési tétel közép-mértékét megállapítani, annak érdekében, hogy az adott ügyben felmerült súlyosító és enyhítő körülmények összevetésekor a bíróság a büntetési tétel közép-mértékéből kiindulva állapítsa meg a kiszabandó szabadságvesztés mértékét [Btk. 83. § (2) és (3) bek.].

Ez a rendelkezés – a helyességét illetően – már hatályba lépését megelőzően is, mind az elméleti jogászok, mind a jogalkalmazók körében széleskörű vitát indított. A hatálybalépését követően pedig, kevés kivételtől eltekintve, a bírói gyakorlat sem alkalmazta. A közép-mérték elmélet ellenzői, többek között, utaltak arra, hogy ilyen hasonló rendelkezést már a Csemegi Kódex is tartalmazott, a Kúria 49. számú teljes ülési határozata pedig kimondotta, hogy, ha „... sem súlyosító, sem enyhítő körülmény fenn nem forogna, vagy ha a fennforgók egymást ellensúlyozzák ... ez okból a büntetés középtartama állapítandó meg...”. A bíróságok akkori büntetés-kiszabási gyakorlata figyelmen kívül hagyta, és távolról sem követte ezt, – a kiszabott büntetések a teljes ülési határozatban említett esetek többségében mélyen a büntetési tétel közép-mértéke alatt maradtak –, ezért meg is kellett változtatni. Sokan kifogásolták, hogy az említett rendelkezések bevezetése indokolatlanul és jelentősen korlátozza a bíró mérlegelési lehetőségét és jogát.

Az időközben megalkotott és 2003. március 1-jén hatályba lépő, a büntető jogszabályok és a hozzájuk kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2003. évi II. törvény 88. § (1) bekezdés e) pontja, a hatályos Btk.-nak a büntetés közép-mértékéből való kiindulásra vonatkozó rendelkezéseit [83. § (2) és (3) bekezdés], a törvény hatálybalépésének napjával hatályon kívül helyezte. Nem osztotta azt a felfogást, amely a büntetések mechanikus szigorításától várja a bűnözés hatékonyabb visszaszorítását, és azt a nézetet sem, amely alapvetően át kívánta rendezni a törvényi szabályozás és a bírósági egyéniesítés között, a magyar büntetőjog újabb történetében kialakult hagyományos arányokat.

<sup>5</sup> Angyal: i. m. 147–149. old.

<sup>6</sup> *Finkey Ferenc*: A magyar büntetőjog tankönyve 377–378. oldal. Bp. 1914. Grill Károly Könyvkiadó vállalat



Az új megalkotandó Büntető Kódexnek is, ezzel azonos álláspontot kell képviselnie. Nem kívánatos ennek a kialakult aránynak a megbontása. A bűnözés hatékonyabb visszaszorítását más eszközökkel kell megoldani (nemzeti bűnmegelőzési stratégia), ezért a határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabásához kapcsolódó középérték elmeletet és szabályozást, már csak vitatott volta és korábbi sikertelensége miatt is el kell vetni.

A büntetés kiszabásánál tehát a bíróra elsősorban az a tételkeret az irányadó, amelyet a Kódex Különös Része, a megállapítható büncselekményre rendel. Azt, hogy az adott tételkereten belül a bíró milyen mértékű és vagylagos büntetés esetén milyen nemű büntetést szabjon ki, ez már függ a büncselekmény elkövetésének körülményeitől, a bírói mérlegelés alapján megállapított enyhítő és súlyosító körülményektől, a bűnösségi körülményektől, attól, hogy van-e visszatartó hatása az elkövetőre és másokra, hogy újabb büncselekményt ne kövessenek el, és az alkalmazott hátrány (fenyítés, megtorlás) kifejezi-e az elkövető felé a társadalom rosszallását.

Az Angyal és a Finkey által megfogalmazott „tökéletes büntetés” elemei közül, problémánkat érintve, fontosságánál fogva kiemelt figyelmet érdemel, és az új Kódexben a büntetés kiszabásának általános elvei között feltétlenül rögzítendő, a büntetés individualizációja, vagyis az, hogy a büntetés legyen alakítható a büntetendő cselekmény súlya és a bűnelkövető egyénisége szerint. Ez nem mond ellent annak, hogy a büntetőjogi felelősség alapja a bűnösen megvalósított tett vagy mulasztás, s hogy az emiatt kiszabott büntetésnek is főként a tethoz kell igazodnia. Mivel azonban azt a büntetést a tettel szemben kell kiszabni, következképpen, a bűnösség és az elkövetett tett mellett, a büntetés egyéniesítésénél, annak elkövetőjére és körülményire is figyelemmel kell lenni.

A büntetés kiszabásának elveiként ezeket kell az új Büntető Törvénykönyvben rögzíteni.

Továbbra sincs szükség arra, hogy az új Büntető Törvénykönyv felsorolja azokat a súlyosító és enyhítő körülményeket (teszi ezt pl. az osztrák Btk. 33–34. §), amelyeket a büntetés kiszabásánál a bírónak figyelembe kell venni. A helyes álláspont az, amely szerint a figyelembe veendő súlyosító és enyhítő körülményeket nem lehet, még csak megközelítőleg sem felsorolni. Nem csupán az esetek sokszínűsége miatt, hanem azért sem, mert egy adott körülmény, egyik esetben lehet enyhítő, másik esetben súlyosító körülmény. Például a családosi állapot általában enyhítő körülményként vehető figyelembe, ugyanakkor, ha a családja sérelmére követi el az elkövető a büncselekményt, az lehet súlyosító körülmény is.

Az új Kódexnek is meg kell határoznia, az egyes büncselekményekre vonatkozó tételkereteken kívül, azokat az eszközöket, amelyek se-

gítségével a bíró a keretek között mozoghat, adott esetben azokat át is lépheti.

Egyik ilyen eszköz a bíró kezében, több büncselekmény együttes elbírálása esetén a halmazati büntetés. Az esetek jelentős hányadában egy eljárás keretében kell az elkövető egy vagy több olyan cselekményét elbírálni, amely vagy amelyek több büncselekményt valósítanak meg. A hatályos Btk. – a korábbi törvénykönyveinkhez hasonlóan – meghatározza a bűnhalmazat fogalmát (12. §) és azt is, hogy bűnhalmazat fennforgása esetén egyetlen büntetést és azt milyen szabályokat alkalmazva kell kiszabni (85. §).

A Kodifikációs Bizottság állásfoglalása szerint is, a bűnhalmazat törvényi meghatározása, változtatlan meghatározással, továbbra is szükséges. Ez a meghatározás formálisan fogalmazza meg a bűnhalmazatot, tartalommal való megtöltése változtatlanul – felhasználva a jogtudomány eredményeit – a bírói gyakorlat feladata. A már kialakult bírói gyakorlat szerint, ha egy cselekmény több büncselekmény törvényi tényállását is megvalósítani látszik, vizsgálendő, hogy a számításba vehető több törvényi tényállás milyen viszonyban van egymással. Ennek vizsgálata alapján lehet eldönteni van-e bűnhalmazat. Ha a számításba vehető törvényi tényállások egyike olyan, hogy a többi alkalmazását kizárja, nincs bűnhalmazat. Ilyen lehet a specialitás, a konzumpció, a szubszidiaritás és az alternativitás esete. Ezek esetében csupán egy törvényi tényállás alkalmazható, vagyis egység állapítható meg, nincs bűnhalmazat.

A Legfelsőbb Bíróság eddig is több olyan iránymutató határozatot hozott a bűnhalmazat kérdésében, amelyek a bírói gyakorlatot a helyes mederbe irányította, és amelyek a jövőben is iránymutatók lehetnek. Ilyen pld. a BK 93. számú határozata, amely a garázdaság és a testi sértés, illetve a rongálás bűnhalmazatának kérdését rendezzi, de ilyen a BK 126. számú állásfoglalása is, amely a rongálásnak, illetve a magánlaksértésnek a lopással való halmazati kérdéséről szól. A BK 8. számú állásfoglalás arra az esetre, ha a hivatalos személy elleni erőszakot több hivatalos személy ellen, azok egységes eljárása keretében követik el, és a 3/1999. Büntető Jogegységi Határozat, amely arra az esetre vonatkozik, ha az elkövető több olyan személlyel tartatja ki magát, akik üzletszerű kéjelgést folytatnak. Mindkettő az egység mellett foglal állást.

A látszólagos halmazat fennforgását rögzíti a 2/2002. Büntető Jogegységi Határozat, amely részben azt mondja ki, hogy a vámorgazdaság mellett az adócsalás nem állapítható meg, ha az elkövető a vámorgazdaság útján birtokába került csempésztett vámárura vonatkozó adóbevallási kötelezettségének nem tesz eleget, illetve, ha a csempésztett vámáru egyben jövedéki termék is, annak megszerzője jövedéki orgazdaságot követ el (a specialitás elve folytán a halmazat látszólagos).

Az 1/2000. Büntető Jogegységi Határozatban azt mondta ki a Legfelsőbb Bíróság, hogy a közokirat-hamisítás különböző elkövetési magatartásait megvalósító elkövető cselekményei, ha ugyanarra az okiratra, mint elkövetési tárgyra vonatkoznak, természetes egységet alkotnak.

Nincs bűnhalmazat az eszközcselekmény esetében sem, ha a célcselekmény másként nem valószínűsíthető meg.

Az 5/1999. Büntető Jogegységi Határozat a büntetendő előkészületi cselekmények halmazati kérdését rendezte, kimondva, hogy ezek az előkészületi cselekmények attól függően minősülnek egy- vagy többrendbeli cselekménynek, hogy az elkövető célja egy vagy több bűncselekmény előkészületére irányul-e.

A bűnhalmazat meghatározásának változatlan átvételekor az új Büntető Törvénykönyvnek is rendelkeznie kell arról, hogy bűnhalmazat esetén, egyetlen, egységes büntetést, halmazati büntetést kell kiszabni, és milyen szabályokat alkalmazva. Természetesen nincs akadálya annak, hogy bűnhalmazat esetében is, nem büntetés kiszabására, hanem intézkedés alkalmazására kerüljön sor. Kiszabható mellékbüntetés is főbüntetés helyett, önálló büntetesként, amennyiben az adott mellékbüntetés alkalmazásának bármelyik, a halmazatban álló, bűncselekmény esetében helye van.

Ami bűnhalmazat esetében a büntetési tételkeret megállapításának szabályait illeti, főszabályként az új Btk.-ba is át kell venni a hatályos Btk. 85. § (2) bekezdésének rendelkezését, vagyis azt, hogy ilyenkor a főbüntetést a bűnhalmazatban álló bűncselekmények közül a legsúlyosabbnak az alapulvételével kell kiszabni. Áll ez azokra az esetekre is – eltérve a jelenlegi szabályozástól –, amikor a törvény a bűnhalmazatban levő bűncselekmények közül legalább kettőre határozott ideig tartó szabadságvesztés rendel. A gyakorlat ugyanis azt mutatja, hogy a bíróságok a halmazati esetek döntő többségében, a halmazati büntetés kiszabásakor a legsúlyosabb bűncselekmény tételkeretein belül maradnak, annak felső határát csak ritkán lépik át, annak ellenére, hogy a jelenlegi szabályozás ezt a felső határt jelentősen, a törvény erejénél fogva, megemeli [Btk. 85. § (3) bekezdés]. Ennek a jelenlegi szabályozásnak a megváltoztatása azért lenne indokolt, mert a bűnhalmazatban levő legsúlyosabb bűncselekménynek a büntetési tételkerete, így annak felső határa is – a bírói gyakorlatot figyelembe véve – általában biztosíthatja a megfelelő büntetés kiszabásának lehetőségét. Főszabályként tehát az abszorpció elvének kell érvényesülni, és el kell térni attól a jelenlegi szabályozástól, hogy ilyenkor a büntetési tételkeret felső határa minden esetben a legsúlyosabb bűncselekményre rendelt büntetési tétel felével emelkedik, de nem érheti el az egyes bűncselekményekre megállapított büntetési tételek felső határának együttes tartamát. Az új

szabályozásnak azonban lehetőséget kellene teremteni arra is, hogy ez a jelenlegi rendelkezés kivételesen alkalmazható legyen akkor, ha a bíróság álláspontja szerint, a büntetési célok eléréséhez a főszabály alkalmazásával kiszabott halmazati büntetés mégsem lenne elégséges [így rendelkezik pl. a svájci Btk. 68. cikk (1) bek.; az osztrák Btk. 28. § (1) bek.].

Az új Kódex szabályozása ezzel lényegesen eltérne ugyan a jelenlegi rendelkezésektől, de jobban összhangban állna a halmazati büntetés kiszabása terén kialakult bírói gyakorlattal, anélkül, hogy sértené vagy veszélyeztetné az elérendő büntetési célokat.

A tárgyalásról lemondás (Be. XXV. Fejezet) esetén a halmazati büntetésre vonatkozóan változott rendelkezések természetesen megegyeznének az előzőekben kifejtettekkel.

Bűnhalmazat esetében a mellékbüntetések alkalmazhatóságának szabályai a hatályos Btk.-ban (86. §) megfelelőek. A bíróságok a gyakorlatban jól és problémamentesen alkalmazzák ezt a törvényi szabályozást, miért is változtatás nélkül átvethetők.

A viták elkerülése érdekében célszerű egyértelművé tenni a jelenlegi rendelkezések [Btk. 12. § (2) bekezdés] fenntartása mellett, a folytatólágosság ismérveit, abban a kérdésben, hogy milyen részecselekmények tartoznak a folytatólágosság egységébe. Olyan cselekmények-e, amelyek önmagukban is bűncselekményt valósítanak meg, vagy az olyan részecselekmények is, amelyek önmagukban csak a kérdéses bűncselekmény szabálysértési alakzatát valósítják meg. Ennek főként a vagyon elleni bűncselekményeknél van jelentősége. Álláspontom szerint a jelenlegi gyakorlat a helyes, vagyis az, hogy a szabálysértési értékre elkövetett részecselekmények is a folytatólágosság egységébe tartoznak, amennyiben a folytatólágossághoz megkívánt egyéb feltételek is fennállnak.

A középérték elmélet elvetésének indokai- val azonos okok azok, amelyek a hatályos Btk. büntetés enyhítésére vonatkozó korábbi rendelkezéseinek [87. § (2)–(3) és (5) bekezdések, valamint 87/A. §] a 2003. évi II. törvény 7. §, 88. § (1) bek. e) pontjával való megváltoztatását tették szükségessé. A 87. § (2) és (3) bekezdésének ez a módosítása visszaállította az egyfokú, illetve a kétfokú enyhítésnek az 1998. évi LXXXVII. törvénnyel történt módosítása előtti kereteit, illetve rendszerét, a 87. § (5) bekezdése és a 87/A. § hatályon kívül helyezésével pedig az enyhítés „különös méltánylást érdemlő” eseteit szüntette meg [ide nem értve a 87. § (2) bek. e) pontjában írt különös méltánylást érintő személyi körülmények fennforgásának eseteit], vagyis a halmazati büntetés és a hatályon kívül helyezett 87/A. §-ban felsorolt bűncselekmények miatti büntetés-kiszabásakor is, a büntetés enyhítésére vonatkozó általános szabályokat [87. § (2) és (3) bek.]

kell alkalmazni. Indokolt, hogy az új Büntető Törvénykönyv, a büntetés enyhítésére vonatkozó rendelkezéseket részben ezekkel a módosításokkal a hatályos jogból átvegye, de részben kiegészítse a jelenlegi 87. § (1) bekezdésének rendelkezését akként, hogy a büntetési tételnél enyhébb főbüntetés akkor szabható ki, ha annak legkisebb mértéke is túl szigorú, de különösen akkor, ha az elkövető a sértettnek, a bűncselekménnyel okozott anyagi vagy egyéb sérelmét jóvátette vagy körülményeihez képest jóvátenni igyekezett (hasonló megoldást ismer az NSZK Btk. 46/a §-a). E kiegészítésre annak érdekében van szükség, hogy ezzel is az elkövetőt a törvényhozó arra ösztönözze, hogy – megbánásának jeleként –, a bűncselekmény elkövetésével a sértettnek okozott sérelmet mielőbb jóvátegye, és így részesülhessen az enyhítő rendelkezés kedvezményében. A sértett kártalanításával egyébként így elkerülhető a sértettnek okozható az az újabb sérelem, amelyet egy másik hosszadalmas eljárás jelenthet számára (elhúzódó kártérítési per, kevés eredménnyel járó végrehajtás stb.)

Indokolt továbbá átvenni a hatályos Btk. 87/C. §-ának és a 88. §-ának rendelkezéseit is, amelyek a büntetés kiszabásának szabályait tartalmazzák a tárgyalásról lemondás esetére (Be. XXV. Fejezet), valamint a főbüntetés helyett önálló büntetesként alkalmazható mellékbüntetésre vonatkozó rendelkezéseket. Nevezetesen azt, hogy tárgyalásról való lemondás esetében a kiszabható szabadságvesztés felső határa öt évet meghaladó, de nyolc évnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény esetében három évre, három évet meghaladó, de öt évnél nem súlyosabban büntetendő esetben két évre, a három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekménynél hat hónapra csökken.

Mellékbüntetés főbüntetés helyett önálló büntetesként pedig akkor alkalmazható, ha a bűncselekmény büntetési tétele háromévi szabadságvesztést nem haladja meg, és nincs szükség más, ennél súlyosabb büntetés kiszabására. Abban sem indokolt a változtatás, hogy önálló büntetesként csak egy mellékbüntetés szabható ki.

A szabadságvesztés és a pénzbüntetés végrehajtásának felfüggesztése az új Btk.-ban sem indokolt, hogy önálló büntetési nemként szerepeljen. Változatlanul a büntetés végrehajtásának módifikációja, amely a korszerű kriminálpolitika egyik hatékony eszköze. A jogintézmény fenntartása az új Büntető Törvénykönyvben is indokolt, és törvényi szabályozásának lényeges megváltoztatására nincs szükség. A szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának felfüggesztése és a korszerű pártfogó felügyelet együttes alkalmazása hatékony büntetőjogi szankció lehet különösen az első bűntényeseknél és az idősebb korú, valamint a női bűnelkövetőknél.

A büntetés végrehajtásának felfüggesztése az egy évet meg nem haladó szabadságvesztés és a

pénzbüntetés kiszabása esetén, amennyiben a törvényes előfeltételek fennállnak, nem kivételes lehetőség a bíróság számára. Ilyenkor a törvényhozó a bíróságra bízta annak eldöntését, hogy az alkalmazott büntetés végrehajtását próbaidőre felfüggeszti-e. Ennek akkor lehet helye az említett büntetések esetében, ha alaposan feltételezhető, hogy az elkövetőnek és másoknak is, az elítélés megfelelő tanulságot szolgál, és a végrehajtással való fenyegetettség is elegendő ahhoz, hogy az elkövetőt, de másokat is újabb bűncselekmény elkövetésétől visszatartsa. A bíróságnak ezért figyelembe kell vennie az elítélt személyiségét, előéletét, a bűncselekmény elkövetése után tanúsított, a megbánásra is utaló magatartását – pl. a sértett kártalanítását –, a bűncselekmény elkövetésének körülményeit és a büntetés végrehajtása felfüggesztésének várható hatásait.

A bíróság számára fenn kell tartani azt a lehetőséget is, – és ez már kivételes alkalmazása a büntetés végrehajtása felfüggesztésének –, hogy a jelenlegi szabályozással azonosan, különösen méltánylást érdemlő esetben, az egy évnél hosszabb tartamú, de két évet meg nem haladó szabadságvesztés büntetés végrehajtását is felfüggeszthesse.

A szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztésére vonatkozó rendelkezés, az előzőeken túlmenően azzal egészülhetne ki az új Kódexben, hogy, ha az elkövető a bűncselekmény elkövetésekor a huszadik életévét még nem töltötte be – ide értve a fiatalok bűnelkövetőit is –, illetve, ha az elkövető a hetvenedik életévét már betöltötte, a két évet meghaladó, de három évet meg nem haladó szabadságvesztés végrehajtása is felfüggeszthető legyen. Az említett elkövetők esetében az egy évet meghaladó szabadságvesztés büntetés végrehajtásának felfüggesztésekor sem lenne szükség – az egyéb érdemességen túlmenően –, a különös méltánylást érdemlő körülmények vizsgálatára, illetve fennforgására, a próbaidő tartama azonban legalább három év, de az öt évet így sem haladhatná meg (hasonló megoldás található az olasz Btk. 163. §-nál).

Ennek a kedvezménynek a bevezetését a fiatalok és a huszadik életévét be nem töltött elkövetőknél indokolja egyrészt, hogy egyéniségük ebben a korban ezzel az elsősorban nevelő hatású büntetéssel még alakítható, az ilyen büntetés visszatartó hatása fokozottabb mértékben hathat, másrészt pedig a többnyire pályája kezdetén levő, az adott közösségbe éppen beilleszkedő vagy beilleszkedése kezdetén levő elkövetőt meghagyja közösségében és, ha a próbaidő eredményesen telt le nem kell a közösségbe való beilleszkedés egyébként is nehéz, de így még nehezebb problémáival megküzdenie. Az idős elkövetőknél pedig az indok leginkább a ténylegesen szabadságelvonáshoz szükséges tűrőképesség jelentős csökkenése és az a feltételezés, hogy éppen ez a kö-

rülmény nála fokozottabb mértékben eredményezi az újabb bűncselekmény elkövetésétől való visszatartást.

Egyébként pedig a bíróság által meghatározandó próbaidő tartamára és években való meghatározására, valamint az arra vonatkozó hatályos rendelkezések [Btk. 89. § (3). bek.], hogy a próbaidő tartama a kiszabott szabadságvesztésnél rövidebb nem lehet, megváltoztatása nem indokolt.

Ugyancsak indokolt átvenni a hatályos Btk. 89. § (4) és (5) bekezdések rendelkezéseit, vagyis a próbaidő meghosszabbodására vonatkozó szabályokat.

A pártfogó felügyelői intézmény reformja, ennek során a bűnmegelőzés érdekében alkalmazási körének szélesítése is indokolja, hogy az új Kódexben változás következzen be a pártfogó felügyelet alá helyezés kötelező voltát illetően a szabadságvesztés büntetés végrehajtásának felfüggesztése esetében. A hatályos jog csak a visszaeső elkövetőnél teszi kötelezővé felfüggesztett szabadságvesztés kiszabásával, vagy a próbára bocsátással egyidejű pártfogó felügyelet alá helyezés elrendelését [Btk. 89. § (6) bek.], szemben a vádemelés elhalasztásával [Be. 147/A. § (1) bek.]. Semmi sem indokolja, hogy a felfüggesztett szabadságvesztéssel, vagy a próbára bocsátással egyidejűleg csak a visszaeső elkövető valamint a vádemelés elhalasztása kedvezményében részesülő terhelt álljon kötelezően pártfogó felügyelet alatt. Ezért az új Büntető Törvénykönyvben akként kellene rendelkezni, hogy pártfogó felügyelet alá kell helyezni a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztésével egyidejűleg az elkövetőt, ha a bűncselekmény elbírálásakor a huszadik életévét még nem haladta meg, ha visszaeső, vagy ha egyébként is, a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés próbaideje az egy évet meghaladja. Egyéb esetben is elrendelhető a pártfogó felügyelet alá helyezés, ha a bíróság ezt indokoltnak tartja.

A Kodifikációs Bizottság álláspontja alapján, az alternatív szankciók körének bővítése érdekében, önálló büntetesként az új Büntető Törvénykönyv bevezetné a részben felfüggesztett szabadságvesztést. Ennek megfelelően az új Kódexben rendelkezni kell arról is, hogy a bíróság határozott tartamú szabadságvesztés kiszabása esetén mikor alkalmazhatja ezt az önálló büntetést.

Ez a büntetés akkor lenne alkalmazható, ha a szabadságvesztés büntetés végrehajtása felfüggesztésének feltételei egyébként is fennállnak, a kiszabott szabadságvesztés tartama meghaladja a hat hónapot, de nem haladja meg a két évet és nagy a valószínűsége annak, hogy az elkövetőt a kiszabott szabadságvesztés részbeni letöltése is visszatartja újabb bűncselekmény elkövetésétől.

Ilyenkor a bíróság kimondhatná, hogy a kiszabott szabadságvesztés büntetés egy részének végrehajtását a szabadságvesztés felének, de legalább hat hónapi szabadságvesztésnek letöltése után,

egy vagy kétévi próbaidőre, pártfogó felügyelet alá helyezés mellett felfüggeszti. [Az osztrák Btk.-ban (43a. §) található hasonló rendelkezés].

A büntetés végrehajtásának felfüggesztését kizáró okokat a hatályos Btk. 90. §-a sorolja fel. Az eredetileg itt szereplő kizáró okok különböző változásokon mentek keresztül. A Btk. 90. § b) pontja eredetileg a visszaeső elkövetőt zárta ki e kedvezményből. Ezt a kizáró rendelkezést az 1993. évi XVII. törvény 103. § (1) bekezdése annak idején hatályon kívül helyezte, és ezzel a visszaeső elkövető büntetésének végrehajtását is fel lehetett próbaidőre függeszteni. Ezt követően az 1998. évi LXXXVII. törvény 24. §-a ezt a kizáró okot, a 90. § b) pontjaként visszaállította, de csak arra az esetre, ha az elkövető többszörös visszaeső volt. Az ez év március 1-jével hatályba lépő Btk. módosítás [2003. évi II. törvény 88. § (1) bek. e) pontja] a 90. § b) pontját hatályon kívül helyezte és ezzel lehetővé tette a bíróságok számára, hogy visszaeső, sőt többszörös visszaeső esetén is, mérlegelve az egyéb körülményeket, a büntetés végrehajtását a bíróság próbaidőre felfüggeszthesse.

Ugyancsak ez a törvény helyezte hatályon kívül a hatályos Btk. 90. § d) és e) pontjait. E változás folytán két kizáró körülmény maradt, az egyik: ha az elkövető a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés végrehajtásának befejezése előtt vagy felfüggesztésének próbaideje alatt követte el; a másik kizáró ok, ha az elkövető a bűncselekményt bünszervezetben követte el.

Az új Büntető Törvénykönyvnek is, – növelve a bíróság mérlegelési jogkörét –, ezt a két kizáró okot kellene fenntartani (ide értve a részben felfüggesztett szabadságvesztés büntetés kizárását is).

A felfüggesztett büntetés végrehajtását a hatályos törvény három, illetve a felfüggesztett pénzbüntetést illetően négy esetben írja elő (Btk. 91. §). Az itt meghatározott valamennyi ok fenntartása továbbra is indokolt, azzal, hogy kizáró okok, a részben felfüggesztett szabadságvesztésre is vonatkoznak.

A kegyelemből felfüggesztett büntetés végrehajtásának elrendelését, – ide értve a szabadságvesztés büntetés részbeni felfüggesztését is –, az új Btk. a hatályos törvénnyel azonos rendelkezésekkel [Btk. 91. § (1) és (3) bekezdései, valamint a 91/A. §] kellene, hogy szabályozza.

Az összbüntetésre vonatkozó hatályos szabályozást (Btk. 92–94 § és 96. §), melyet legutóbb az 1998. évi LXXXVII. törvény rendezett, változtatás nélkül indokolt az új Kódexbe felvenni, vagyis csak a quasi halmazatban álló több ítélettel kiszabott határozott tartamú és végrehajtható (lásd 3/2002. számú Jogegységi Határozatot is) szabadságvesztések foglalhatók utólag összebüntetésbe. Az említett törvény 25. §-ához fűzött indokolás szerint, – a törvény a nem quasi halmazatban álló jogerős határozott tartamú szabadságvesztések összebüntetésbe foglalásának lehetőse-

gét, – bár az összbüntetés jogintézménye bizonyos rokonságot mutat a halmazati büntetéssel –, azért szünteti meg mert nincs alap „annak jogi oldalról történő igazolására, hogy a törvényesen kiszabott több büntetés folyamatos letöltése az elítélre nézve jogilag hátrányos volna, így a törvényesen kiszabott büntetések végrehajtásából adódó hátrányokat az elítéltnak el kell viselnie, azokon nincs mit orvosolni.”

Ezzel szemben – mutat rá az indokolás – a halmazati büntetés szabályai továbbra is kedvezőbb helyzetet teremt az elkövetőre nézve. Ehhez a szabályozáshoz kapcsolódik viszont az az eset, amikor az elítélt valamennyi – különböző ítéletekkel elbírált – bűncselekményt a legkorábban hozott ítélet jogerőre emelkedését megelőzően követte el. Ilyenkor – az ügyek egyesítése folytán – elvileg lehetőség lett volna arra, hogy a terhelttel szemben a legkorábban hozott ítéletben halmazati büntetést szabjanak ki. Ennek elmaradása a terhelt terhére nem róható. Ezért erre a helyzetre tartja fenn azt a sajátos rendelkezést, amikor a „quasi halmazati összbüntetés” jogintézményét fenntartja és amikor úgy rendelkezik, hogy ilyenkor az összbüntetés tartamát úgy kell megállapítani, mintha halmazati büntetést szabnának ki.

A büntetés kiszabását jelentősen befolyásoló körülményként kell értékelni azt, ha a bűncselekményt különös vagy többszörös visszaeső követi el, valamint azt is, ha az elkövető bünszervezetben valósította meg az ötévi vagy annál súlyosabban büntetendő szándékos bűncselekményt. Ezeknél az elkövetőknél indokolt, hogy a kiszabandó büntetés továbbra is a súlyosítás irányában mozduljon el. Az említett visszaesőknél azért, mert az eddig velük szemben alkalmazott szabadságvesztés a kellő visszatartó hatást nem váltotta ki, a bünszervezetben megvalósított bűncselekmény elkövetője pedig személyében és bünszervezete révén a gátlástalanságról tesz tanúságot, a bűnözés érdekében szervezett és összehangoltan működő csoport tagjaként bűnözve jelent nagyobb veszélyt.

A hatályos Btk. 97. §-a szerint az említett visszaesőknél az újabb bűncselekmény büntetési tételének felső határa, szabadságvesztés esetén a felével, míg a 98. § alapján, a bünszervezetben való elkövetésnél, az ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekménynél, a büntetési tétel felső határa a kétszeresére emelkedik. A visszaesőknél ez az emelt felső határ nem haladhatja meg a tizenöt évet, a bünszervezetben elkövetőknél a húsz évet.

Az említetteknel rendelkezik a törvény a büntetési tétel felső határának felemelt alakulásáról akkor is, ha velük szemben halmazati büntetést kell kiszabni, vagy ha a tárgyalásról lemondás keretében vonják őket felelősségre.

A hatályos törvény kimondja azt is, hogy, ha a Különös Részben írt és megvalósított bűncselekménynél a különös visszaesés a bűncselekmény súlyosabban minősített esete, ez a körülmény kizárja az említett súlyosabb jogkövetkezmény alkalmazását [Btk. 97. § (3) bekezdés]. Ha pedig a bűncselekmény bünszervezetben való elkövetése állapítható meg, és emiatt a büntetési tétel az előzőekben említettek szerint emelkedik, a bűncselekmény bünszervezetben történő elkövetésének esetére megállapított jogkövetkezmények nem alkalmazhatók [Btk. 98. § (4) bek.].

Ezeknek a rendelkezéseknek változtatás nélküli átvétele ugyancsak indokolt.

A rövid tartamú szabadságvesztés egyik alternatívája a főbüntetésként alkalmazható közérdekű munka. Ennek az önálló szankciónak az alkalmazását jelenleg jelentősen hátráltatja nehézkes végrehajthatósága. Éppen ezért, ha az új Btk. szankció-rendszerébe továbbra is fenn kívánjuk tartani – márpedig ez a rövid tartamú szabadságvesztések kiváltása érdekében feltétlenül szükséges –, változtatni kell végrehajtásának körülményein. Ezen a téren tehát jelentős feladat vár a megalkotandó új büntetés-végrehajtási törvényre is. A bíróságok büntetés-kiszabási gyakorlatának pedig az eddigieknél jobban ki kell alakítania, hogy mely az az elkövetői kör, ahol ez a főbüntetés kellően hatékony és célravezető. *Prof. Nagy Ferenc* mutat rá ennek lényegére:<sup>7</sup> „A megfelelő elkövetői körrel szembeni alkalmazás követelményeinél abból kell kiindulni, hogy e büntetésnek nem a munkára nevelés az elsődleges célja, sokkal inkább arra kellene irányulnia, hogy az elkövető a köz ellen elkövetett bűnét jóvátegye a köz javára végzett munkával. Vagyis nem szabadna a közérdekű munkát az alkoholistá, a munkakerülő, a meghatározott munkát egészségi vagy más okból elvégezni képtelen személyek, a lumpen elemek büntetésévé degradálni. Másik oldalról viszont erőteljesen lehet a közérdekű munka nemkívánatos diffamáló, szinte megszegyenítő hatása.”

Mindezekre is figyelemmel e büntetési nemnek az új Btk.-ba való átvételekor, eltérően a hatályos jogtól, ki kell mondani, hogy a közérdekű munka büntetés csak akkor szabható ki, ha a terheltet az ítélet meghozatala előtt a bíróság megnyilatkoztatja arról, hogy vállalja-e ezt a büntetést. Vagyis az elkövető hozzájárulásához, beleegyezéséhez kell kötni ennek a büntetésnek az alkalmazhatóságát. Ez állna összhangban az Európai Emberjogi Egyezmény 4. cikk 2. pontjával is<sup>8</sup>, amely kötelez bennünket, s amely kimondja a kényszer- és kötelező munka tilalmát.

Rendezni kell a közérdekű munka tartamának minimumát és maximumát is, mégpedig a hatályos jogtól [Btk. 49. § (4) bek.] eltérően nem napokban, hanem órákban meghatározva, úgy, hogy

<sup>7</sup> Nagy F. i. m. 8. oldal

<sup>8</sup> Kihirdetve az 1993. évi XXXI. törvénnyel

tartama legalább negyvenkét és legfeljebb kétszáznegyven óra legyen, továbbá, hogy az elítélt a közérdekű munkát hetenként legalább egy napon, – a heti pihenőnapon vagy a szabadidejében –, díjazás nélkül hat órai időtartamban köteles végezni.

A rövid tartamú szabadságvesztések kiváltására ugyancsak alkalmas pénzfőbüntetés, továbbá a főbüntetésként alkalmazható mellékbüntetések hatályos szabályozása céljának megfelelő, átvételük indokolt.

A bíróságnak büntetés kiszabása esetén rendelkeznie kell a terhelnek, az ítélet meghozataláig előzetes fogvatartásban és házi őrizetben eltöltött idejének a kiszabott szabadságvesztésbe, közérdekű munkába, pénzbüntetésbe, illetőleg pénzmellékbüntetésbe való beszámításáról (hatályos Btk. 99. §).

Az 1999. évi CX. törvény már a korábbi büntetőeljárás törvénybe (1973. évi I. tv.) beiktatta a házi őrizet jogintézményét, mint a lakhelyelhagyási tilalom szigorúbb változatát. A 2003. július 1. napjával hatályba lépő büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 138. §-a pedig önálló személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedésként rendelkezik a házi őrizetről. Indokolt volt tehát, hogy már a 2003. március 1-jével hatályba lépő és a Btk. rendelkezéseit módosító törvény (2003:II. tv. 8. §) változtasson az addigi szabályokon, és rendelkezzen a házi őrizetnek is a kiszabott büntetésbe való beszámításáról. E szabályozást és a beszámítások módját az új Büntető Törvénykönyvbe változtatás nélkül át kell venni.

A büntetés kiszabására vonatkozó rendelkezések között kell szabályozni, bár tulajdonképpen ez büntetés-végrehajtási kérdés, az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt feltételes szabadságra bocsátásának szabályait, mivel az ítélező bíróságnak kellene erről továbbra is rendelkeznie ítéletében.

A hatályos Btk.-t módosító 1993. évi XVII. törvény 6. §-a rendelkezik először arról, hogy életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabásakor a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját – tizenöt és huszonöt év között – a bíróság az ítéletében kell hogy meghatározza. Ezt a rendelkezést módosította, jelenleg is hatályos módon, az 1998. évi LXXXVII. törvény 5. §-a, amely akként rendelkezik, hogy életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a bíróság az ítéletében meghatározza a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját, vagy a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét kizárja [Btk. 47/A. § (1) bek.]. Amennyiben a bíróság a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét nem zárja ki, annak legkorábbi időpontját legalább húsz évben, ha pedig az életfogytig tartó szabadságvesztést olyan bűncselekmény miatt szabta ki, amelynek büntethetősége nem évül el, legalább harminc évben határozza meg [Btk. 47/A. § (2) bek.].

Az említett hatályos rendelkezések létjogosultságát sokan kétségbe vonják. Annak előrebecsá-

tásával, hogy a feltételes szabadság kedvezményéből való végleges kizárás csak kivételes intézkedés lehet és csak végső eszköz a bíróság kezében, nem lehet elvitatni ennek szükségességét. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása, a bűnözés jelenlegi viszonyai között, mint lehetőség, szükséges és indokolt. Az elkövetett bűncselekmények „... között vannak olyanok, amelyeknek absztrakt veszélyessége a védeni kívánt jogtárgy jelentősége miatt a legsúlyosabb büntetés kiszabását indokolják, mely büntetés az életfogytig tartó szabadságvesztés. Ennek kiszabása akkor indokolt, ha a büntetés célja enyhébb büntetéssel nem érhető el, és a büntetés része a feltételes szabadságra bocsátásból kizárás is. A cselekmény konkrét tárgyi súlya, az elkövető személyének kiemelkedő veszélyessége miatt a társadalom védelméhez fűződő fontos érdek az elkövető végleges elszigetelését teszi szükségessé. Az ilyen büntetés kiszabása általában csak a legsúlyosabb, több körülmény folytán is súlyosabban minősülő élet elleni bűncselekmények elkövetőivel szemben indokolt”, mutatott rá, a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabásának szükségességére a Legfelsőbb Bíróság (Bf.V. 93/2000.).

A bűnözés viszonyai nem változtak. Mindaddig – és ezt a társadalom is igényli –, amíg az életfogytig tartó szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények mind mennyiségükben, mind súlyukban nem változnak, e kivételes büntetésre, a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabásának lehetőségére szükség van.

Szükség van arra is, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésből, feltételes szabadságra, a hatályos törvényben írt, hosszabb idő eltelte után kerülhessen csak sor.

A büntetés-kiszabáshoz szorosan kapcsolódik, a prevenciós célok elérésére szolgáló büntetőjogi intézkedések alkalmazása.

A büntetőjogi intézkedések közül kiemelendőnek tartom a megrovás alkalmazásának problémáját. Ennek az intézkedésnek elsősorban a csekély súlyú bűncselekményekért, – az ún. „bagatell bűncselekmények”-ért –, való felelősség kérdésében lenne jelentősége.

Alkalmazásának mai problémáit a Be. (1998. évi XIX. tv.) jelenlegi és várhatóan az új Btk. után is hatályban maradó rendelkezései okozzák.

A Be. 174. § (1) bekezdés c) pontja, figyelemmel a hatályos Btk. 71. §-ára, amely az elkövetett cselekmény társadalomra veszélyességének csekély fokát büntethetőséget kizáró oknak [Btk. 22. § e) pont] tekinti, arra hatalmazza fel az ügyészt, hogy ennek fennforgása esetén a feljelentést elutasítsa, a Be. 174. § (5) bekezdése pedig arra, hogy ez esetben a terheltet megrovásban részesítse.

Ezzel azonosan büntethetőséget kizáró ok eseteire ad a Be. 190. § (1) bekezdés d) pontja az ügyésznek felhatalmazást arra, hogy a nyomo-

zást megszüntesse, a 191. § (2) bekezdéséből következően pedig arra is, hogy a terhelt megrovásban részesítse. – Megjegyzendő, hogy a kialakuló ügyészi gyakorlat, a régi Be. rendelkezéseinek megfelelően változatlan abban, hogy a Btk. 36. §-ában írt büntethetőséget megszüntető ok bekövetkezése esetén is elutasítja a feljelentést, illetve megszünteti az eljárást és megrovást alkalmaz. Az utóbbinál arra hivatkozva, hogy a nyomozás meg kell szüntetni a törvényben meghatározott egyéb büntethetőséget megszüntető ok miatt is, a Btk. 71. §-a pedig lehetővé teszi az eljáró hatóság részére a megrovás alkalmazását. (E kialakuló gyakorlat helyességének vagy helytelenségének vitatása nem tartozik a tárgyalandó témánk keretébe.)

Az előzőekben vázolt törvényi rendelkezésektől eltérően, a tárgyalás előkészítése alatt és után, valamint a tárgyalás kitűzése után is, a tárgyalás megkezdéséig, a bíróság az eljárást akkor szüntetheti meg és részesíti a vádlottat megrovásban, ha a bűncselekmény már nem veszélyes, vagy oly csekély fokban veszélyes a társadalomra, hogy a törvény szerint alkalmazható legkisebb büntetés vagy más intézkedés alkalmazása is szükségtelen [Be. 267. § (1) bekezdés h) pont], vagyis akkor, ha a Btk. 36. §-ában meghatározott büntethetőséget megszüntető ok következett be. A Btk. 28. §-ában írt büntethetőséget kizáró okot itt a törvény nem említi (pedig az ügyész elnézheti és ilyen esetben is vádat emelhet).

A tárgyalási szakban a bíróság, amennyiben megrovás alkalmazását látja indokoltnak, az eljárást már végzéssel nem szüntetheti meg, hanem ítéletet hozva a bűncselekmény elkövetését meg kell állapítani, a vádlottat bűnösnek és büntethetőnek kell kimondani [Be. 329. §, 330. § (2) bekezdés b) pont]. Arról a törvény itt sem rendelkezik, hogy mi a teendő, ha a Btk. 28. §-a szerinti büntethetőséget kizáró ok már a vádemelést is kizárta volna.

Megítélésem szerint a hatályos Btk. és Be. rendelkezései között itt is ellentmondás fedezhető fel, és pedig a következőkben:

A hatályos Btk. III. fejezete szól a büntetőjogi felelősségre vonás akadályairól. A fejezet I. címe a büntethetőséget kizáró okokat, a III. címe a büntethetőséget megszüntető okokat sorolja fel. Az I. címbe tartozó 22. § e) pont szerint a büntethetőséget kizárja a cselekmény társadalomra veszélyességének csekély foka, a 28. § pedig félre nem érthetően kimondja, hogy: „Nem büntethető az, akinek a cselekménye az elkövetéskor olyan csekély fokban veszélyes a társadalomra, hogy a törvény szerint alkalmazható legenyhébb büntetés is szükségtelen.”

A II. címben a 32. § d) pontja szerint a büntethetőséget megszünteti a cselekmény társadalomra veszélyességének megszűnése vagy csekélyté válása. A 36. § pedig arról rendelkezik, hogy:

„Nem büntethető az, akinek a cselekménye az elbíráláskor már nem veszélyes vagy olyan csekély fokban veszélyes a társadalomra, hogy – személyére is figyelemmel – a törvény szerint alkalmazható legenyhébb büntetés is szükségtelen.”

A Btk. 71. § (1) bekezdésének és (2) bekezdésének első fordulatóból következően pedig a megrovást a Btk. 28. és 36. §-ában meghatározott „nem büntethető” elkövetőkkel szemben kell, illetve lehet alkalmazni.

A Be. 330. § (2) bekezdés b) pontja akként rendelkezik, hogy a vádlottat bűnösséget megállapító ítéletben részesíti megrovásban. A Be. 330. § (1) bekezdése azonban két alapvető feltételhez köti azt, hogy a bíróság a vádlottat bűnösnek mondja ki. Egyik feltétel, meg kell állapítani azt, hogy a vádlott bűncselekményt követett el, a másik pedig, meg kell állapítani, hogy a vádlott ezért büntethető. – Véleményem szerint ez utóbbi feltétel éppen a Btk. 28. § illetve a 36. § rendelkezése folytán nincs meg.

Ha pedig elfogadjuk ezt az okfejtést a bíróság bűnösséget megállapító ítélettel a vádlottat nem részesítheti megrovásban, de a tárgyalási szak lezárásaként hozandó eljárást megszüntető végzésében sem részesítheti a vádlottat megrovásban, mert ezt a Be. 332. § (1) bekezdésének felsorolása zárja ki.

Maradna tehát tárgyalási szakban a bíróság számára, elsősorban a bagatell bűncselekmények vonatkozásában, az a lehetőség, amelyet a Be. 330. § (2) bekezdés c) pontja enged, vagyis, hogy a bíróság anélkül, hogy a vádlottat megrovásban részesítené, a bűnösséget megállapító ítéletében a büntetés kiszabását mellőzi.

Az általam előadottak alapján, és a hivatkozott jogszabályokat összevetve, az állapítható meg, hogy jelenleg a megrovás – a büntetőeljárás különböző szakaszaihoz kötődve – háromféle lehet.

Lehet büntethetőséget kizáró ok esetén (Btk. 28. §) ügyészi megrovás; lehet büntethetőséget megszüntető ok esetén (Btk. 36. §), a tárgyalás előkészítő szakaszában és azt követően a tárgyalás megkezdéséig, bűnösség megállapítása nélkül bírói megrovás; és végül lehetne büntethetőséget kizáró vagy megszüntető ok fennforgása esetén, – a bűncselekmény elkövetése és az ebben való bűnösség megállapítása mellett – ugyancsak bírói megrovás. A Be. 330. § (2) bekezdés b) pontjában szereplő e harmadik lehetőséget a büntethetőség hiánya azonban kizárja.

Az nem lehet vitás, hogy megrovás büntetőjogi intézkedés fenntartására az új Btk.-ban is szükség van.

A hatályos jogszabályokból eredő ellentmondásos és ezért szerencsésnek egyáltalában nem tekinthető helyzet megszüntetése viszont a megrovás intézkedés átvételkor mindenképpen indokolt.

Ennek egyik módját a következőkben látom: a megrovás alkalmazását nem lehet sem a büntethe-tőséget kizáró, sem a büntethetőséget megszüntető körülményekhez kötni. Ezért a meghozandó új Btk. Általános Részben először is meg kellene határoz-ni, hogy mikor áll fenn a cselekmény büntetést ér-demlőségének hiánya, majd ki kellene mondani, hogy megrovást csak a bíróság alkalmazhatja, még-pedig abban az esetben, ha vádról ítélettel határoz.

Nem lenne viszont szerencsés, ha az ügyész a nyomozást, illetve a bíróság az eljárást a tárgya-lás megkezdéséig, a cselekmény büntetést érdem-lőségének hiánya miatt nem szüntethetné meg. Ezért ennek lehetőségét is meg kellene teremte-ni, azonban ilyenkor nem megrovást alkalmazna az ügyész, illetve a bíróság, hanem az elkövetőt figyelem felhívásban részesítené.

Normaszöveggként ez így nézhetne ki:

#### *A büntetés és intézkedés mellőzése*

... § (1) Vétség, valamint öt évnél nem súlyosabb sza-badságvesztéssel büntetendő büntett esetén, ha az elkö-vetett cselekménynek következménye nincs vagy cse-kély, és az elkövető személyi körülményei, így megbánó magatartása, és különösen a jóvátételre való törekvése, továbbá, ha sem az elkövető sem mások büntetendő cse-lekménytől való visszatartása az eljárás folytatását szük-ségtelenné teszi, az ügyész a nyomozást, a bíróság a tár-gyalás megkezdéséig az eljárást megszüntetheti és a ter-helt figyelmét a bűncselekmények elkövetésétől való tartózkodásra felhívja.

(2) Ha a tárgyalás adatai alapján a bíróság megállapít-ja, hogy az (1) bekezdésben írt bűncselekményt a vád-lott elkövette, de az (1) bekezdésben írt okok miatt a törvény szerint alkalmazható legkisebb büntetés kiszabására vagy más intézkedés alkalmazására sincsen szük-ség, a vádlottat bűnösnek mondja ki és megrovásban részesíti, vagy vele szemben a büntetés kiszabását mellőzi [Be. 330. § (2) bekezdés b)–c) pont].

A büntetőjogi intézkedések között felsorolt meg-rovás meghatározása pedig így képzelhető el:

#### *A megrovás*

... § (1) A bíróság, bűnösségének megállapítása mel-lett, megrovásban részesíti a vádlottat, ha a tárgyalás adatai alapján megállapítja, hogy az elkövetett bűncse-lekmény [visszaulálás a büntetés és intézkedés mellőzé-sére vonatkozó § (1) bekezdésére] miatt a törvény sze-rint kiszabható legkisebb büntetés kiszabása vagy más intézkedés alkalmazása is szükségtelen.

(2) A megrovással a bíróság az elkövetett bűncselek-mény miatt rosszállását fejezi ki, és a vádlottat felhívja,

hogy a jövőben tartózkodjék büntetendő cselekmény elkövetésétől.

Természetesen e rendelkezésekhez kellene ala-kítani a büntetőeljárás szabályait is.

Figyelmet érdemel *dr. Berkes György* tanulmá-nya<sup>9</sup> is, mely ugyancsak megoldást kínál, ha más szempontokat véve is alapul, a csekély súlyú cse-lekményért való felelősség anyagi jogi szabályo-zásaként, miszerint:

„A csekély súlyú cselekményért való felelősség büntető anyagi jogi szabályozásának részleteiről

Az erről szóló rendelkezéseket a büntetés enyhítésé-nek szabályai (a hatályos Btk. 87. §-a) után kellene elhe-lyezni. Az új Btk.-ba felveendő rendelkezések lényege a következő lenne.

a) Ha a cselekmény az elkövetéskor elenyészően cse-kély súlyú, az elkövetővel szemben büntetést nem, az intézkedések közül pedig csak elkobzást (illetve elvileg vagyonekobzást is, amely immár szintén intézkedés) lehetne alkalmazni.

A megrovás kötelező alkalmazását nem tartom indo-koltnak előírni, mert ez korlátozná az egyéniesítést, és az eljárásjogban is nehézséget okozna (lásd következő pontban).

b) Ugyanez lenne a szabály, ha a cselekmény az elbí-rálás időpontjára válna elenyészően csekély súlyúvá.

c) Ha a cselekmény az elkövetéskor csekély súlyú, és az elkövető bűnösségének foka kisebb, az a) pont szabá-lya irányadó, de a megrovás alkalmazása kötelező lenne.

d) A c) pont szerinti szabály irányadó, a cselekmény súlya az elbírálás időpontjára válik csekély súlyúvá, és az elkövető megbüntetése már nem indokolt.

e) Megfontolandó, hogy a törvény az adott bűncse-lekménytípus absztrakt súlyára – a törvényi büntetési tétel nagyságára – figyelemmel kizárja a cselekmény ele-nyészően csekély, illetve csekély súlyának megállapít-hatóságát. Ha ez a korlátozás szükségesnek látszik, a je-lenlegi büntetési tételeket alapul véve a nyolcévi – szigorúbb álláspont szerint – az öt évi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetéssel fenyegetett cselekményre nézve az ismertetett rendelkezéseket nem lehetne alkalmazni.”

A hatályos Btk. egyéb büntetőjogi intézkedé-sei általában jól szolgálják céljaikat, átvételüket indokoltnak tartom. Különösen fontos azonban, miként erre már az előzőekben utaltam – a párt-fogó felügyelet alkalmazásának kiterjesztése és újra szabályozása.

A teljesség igénye nélkül igyekeztem felsorol-ni mindazokat az általam kiragadottan fontosabb-nak vélt és az új Btk. megalkotásánál figyelembe veendő kodifikációs feladatokat, amelyek, állás-pontom szerint megvitatásra és eldöntésre várnak.

<sup>9</sup>*Berkes Gy.*: Felelősség a csekély súlyú bűncselekményekért az új Btk. szerint; Büntetőjogi Kodifikáció, II. évf. 2002/1. szám 29. oldal



# A BŰNCSELEKMÉNYBŐL EREDŐ VAGYON ELVONÁSA: AZ ANGOL MEGOLDÁS JELLEGZETESSÉGEI \*

## 1. Bevezetés

Napjaink büntetőpolitikai törekvései között – amint ez nemzetközi és hazai dokumentumokból is kitűnik – kiemelkedő fontosságú feladatként jelenik meg a szervezett bűnözés elleni küzdelem.<sup>1</sup> Ennek eszközrendszerében<sup>2</sup> fontos szerepet játszanak a bűncselekményből eredő vagyon elvonására irányuló szankciók.<sup>3</sup> Ezek más haszonszerzési célú, de nem szervezeten elkövetett bűncselekmények vonatkozásában is alkalmazhatók, a szervezett bűnözés elleni harcban azonban kiemelt jelentőségük van. A szervezett bűntársaságok esetében ugyanis az egyes tagok kicserélhetők (a vezetők pedig lecserélődhetnek), így a személyre orientált büntetések<sup>4</sup> kisebb sikerrel kecsegtetnek, mint szervezetek céljára (a vagyonszerzésre<sup>5</sup>) tekintettel alkalmazott szankciók.<sup>6</sup> Kevésbé optimistán és apologetikusan írja le a vagyonelvonó szankciók szervezett bűnözéssel való kapcsolatát *Irk Ferenc*, aki szerint „az állam napjainkban már eljutott oda, hogy elismerje: ha már szervezett bűnözést képtelen felszámolni, legalább [az abból] keletkező nyereséget kívánná visszaszerezni”.<sup>7</sup>

*A szerző Tudományos segédmunkatárs (MTA Jogtudományi Intézete), tanársegéd (KGRE-ÁJK Bűnügyi Tudományok Intézete), doktor-andusz hallgató (SZTE-ÁJK, Büntetőjogi és Büntetőeljárásjogi Tanszék).*

\* Készült az OTKA T/0377446. sz. pályázat támogatásával.

<sup>1</sup> Ld. pl. az ENSZ szervezett bűnözés elleni nápolyi politikai deklarációját és globális akciótervét (*Naples Political Declaration and Global Action Plan against Organized Transnational Crime, A/RES/49/159, 94<sup>th</sup> plenary meeting, 23 December 1994*). Hazai vonatkozásban az 1033/1994. (V. 6.) Korm. határozat a közbiztonság fejlesztésének feladatairól (II/5. pont).

<sup>2</sup> A szervezett bűnözés elleni küzdelem eszközrendszerére ld. *Hollán M.*: A büntetések szigorításával a szervezett bűnözés ellen. In: *Jogérvényesítés – jogalkamazás* (szerk.: Jakab András). [Tudomány ülés – Budapest, 2001. december 14.] „Kiadványok 3.” KGRE-ÁJK, Budapest, 2002. 48–57.

<sup>3</sup> Vö. pl. XVI. Nemzetközi Büntetőjogi Kongresszus I. szekció határozatainak III/6. pontja. A határozatok szövegét ld.: *Csemegi Károly emlékkönyv* (szerk.: Wiener A. Imre). [Association Internationale de Droit Penal XVI<sup>e</sup> Congress Internationale de Droit Penal Budapest 5–11 Septembre 1999 Actes du Congress] MTA-JI, Budapest, 242–244., 249–251., 255–256., 259–265., magyar fordításukat pedig *Hollán M.*: A XVI. Nemzetközi Büntetőjogi Kongresszus határozatai. *Magyar Jog*, XLVII. évf. (2000) [2. sz.] 48–57.

<sup>4</sup> Ezek szabályainak szervezett elkövetés esetére való szigorítása vonatkozásában lásd *Hollán M.*: A büntetések szigorításával ... i. m. 115–123., illetve *Hollán, M.*: A feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét, illetve a büntetés végrehajtásának próbaidőre való felfüggesztését kizáró okok új szabályozásáról. *Magyar Jog*, XLVIII. évf. (2001) [2. sz.] 101–110.

<sup>5</sup> Vö. például: *Adler, F.–Mueller, G. O. W.–Laufer, W. S.*: *Kriminológia*. [1998] Osiris, Budapest. 2000. 445.

<sup>6</sup> Vö. pl. PERFORMANCE AND INNOVATION UNIT (a továbbiakban: PIU): *Recovering the Proceeds of Crime*. Box 3.10.

<sup>7</sup> *Irk F.*: Globalizáció, bűnözés, bűnözéskontroll. In: *Békés Imre ünnepi kötet* (szerk.: Gellér B.). „Bibliotheca Iuridica I *Libri Amicorum*” ELTE-ÁJK, Budapest. 217.

A bűncselekményből eredő vagyon elvonásának nemzeti megoldásai közül<sup>8</sup> a tanulmány az angolt mutatja be.<sup>9</sup> A témaválasztás indokai a következők: A *common law* és (nem utolsósorban) a hozzá tartozó jogi gondolkodás ismerete mindig is az összehasonlító jogi vizsgálódás lényeges pillérét alkotta. Az ezredforduló környékén e szabályok és elvek ismerete talán még fontosabb lett, tekintettel arra a jelentős szerepre, amit az angolszász államok – katonai és gazdasági erejükre, valamint „nyelvi fölényükre” tekintettel – a nemzetközi jogegyesítésben játszanak. A vagyonelvonás vonatkozásában az angol szabályozás ráadásul nemcsak különlegesség a kontinentális jogászok számára – ahogy az megszokhattuk –, hanem a kérdéskör több lényeges vonatkozásban úttörő jelentőségűnek tekinthető. Az angol szabályozás tette lehetővé ugyanis elsőként Európában az olyan vagyon elvonását, ami nem az adott elítélés alapjául szolgáló bűncselekményből eredt. Hasonló jelentőségű újításnak tekinthető, hogy itt szabályozták elsőként a büntetőügyekben megszokottól eltérő módon a bizonyítási terhet (és a bizonyítottság megkövetelt mértékét) abban a kérdésben, hogy a vagyon bűncselekményből származik.

## 2. A hatályos szabályozás kialakulásának és fontosabb jogforrásainak áttekintése

Az 1980-as évek elejéig az angol büntetőjog nem tartalmazott olyan szankciót, amely kifejezetten a bűncselekményből eredő vagyon elvonását (és ezzel a fenti büntetőpolitikai célok érvényesítését) szolgálta volna. Az angol büntetőjog is ismerte ugyan az elkobzás (*forfeiture*)

<sup>8</sup> A hazai munkák közül jogösszehasonlító jellegű *Nagy F.*: A vagyonelkobzásról. *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2002/4. 11–18.; az egyes nemzeti szabályozások bemutatására pedig lásd pl. *Kántás P.*: Lesz mit lefölnözi? *Magyar Jog*, XL. évf. (1993) [11. sz.] 678–682. (kitekintésében alapvetően a német szabályozás); *Kertész I.*: Vagyonelkobzás és pénzbüntetés: a német és az osztrák példa. *Európai Tükör* 1997/2. sz. 63–68.; *Rajmon B.*: A vagyonelkobzás német szabályai. *Magyar Jog*, XLVIII. évf. (2001) 8. sz. 493–502. Az emberi jogi vonatkozások tekintetében pedig *Nagy F.*: A vagyonelkobzás büntetés alkotmányi tilalma? *Magyar Jog*, XLIII. évf. (1996) [1. sz.] 24–26., illetve *Hollán M.*: Az angol vagyonelvonás vélelmei az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikke tükrében. *Állam- és Jogtudomány*, XLIII. évf. (2002) 3–4. sz. 245–273.

<sup>9</sup> Értve ez alatt a továbbiakban a Walesra vonatkozó rendelkezéseket is. Nem térünk ki viszont a skót büntetőjog – az angolhoz nagyon hasonló – vagyonelvonási szabályaira, és nem tárgyaljuk az Észak-Írországra vonatkozó külön rendelkezéseket sem.

jogintézményét, azonban ez kevésnek bizonyult vagy egyáltalán nem bizonyult alkalmasnak a bűncselekményből – különösen az addig soha nem látott hasznot hajtó kábítószerrel visszaélésből – eredő vagyon elvonására. Az elkobzás az angol büntetőjog évszázados jogintézménye a *common law* alapján; témánk szempontjából elsősorban azon változatai lényegesek, amelyeket az 1950-es évektől kezdve törvényben szabályoztak (*statutory forfeiture*).

Ezen törvényi rendelkezések egy része olyan dolgok elkobzásáról rendelkezett, amelynek birtoklása tilos. Ebbe a körbe kezdetben a pornográf termékek tartoztak bele, később pedig az illegális drogok is. Ezen dolgok elkobzása, bár nem mellőzhető eszköze a bűnözés elleni harcnak, de önmagában nem alkalmas a bűncselekményből eredő vagyon elvonására. Az igazságszolgáltatás az illegális ügyletbe ugyanis ilyenkor annak korai szakaszában avatkozik bele. Így viszont az ennek eredményeként elkobzott dolgot (pl. az adott kábítószer szállítmányt) ugyan kivonják a forgalomból, de a kereskedők kis költséggel pótolni tudják az így elvont javakat.<sup>10</sup> Ezzel szemben, ha a teljesen megvalósított ügylet teljes bevételét vonják el, az számottevő veszteséget jelent nemcsak – az ún. bruttó elv<sup>11</sup> alkalmazása esetén – a vásárlásra fordított összeg, hanem a befektetett szervező munka vonatkozásában is.

Az elkobzásra vonatkozó törvényi rendelkezések másik fajtája alapján olyan – legálisan birtokolt – dolgok kobozhatók el, amiket az elkövető a bűncselekmény elkövetéséhez használt vagy arra szánt (pl. a menekülésre használt gépkocsi).<sup>12</sup> E típusba sorolható a kábítószerrel visszaélésről szóló 1971-es törvény (*Misuse of Drugs Act 1971, MDA*) 27. §-a. Ennek alapján „elkobozható minden olyan dolog, ami a bűncselekménnyel (azaz a kábítószerrel visszaéléssel) összefügg (*relates to the offence*)”. E rendelkezés alkalmazhatósága képezte a vita tárgyát abban az ügyben, amely a nyomozásban résztvevő rendőrnő neve után *Operation Julie* (kb. Júlia akció) néven vált híressé. Az ügy vádlottjait, akik éveken keresztül LSD-t gyártottak és árultak, a *Crown Court* hosszú tartamú szabadságvesztésre ítélte. A bíróság az MDA 27. §-a alapján elrendelte 750 ezer angol font elkobzását, amit a terheltek addigi illegális tevékenységből eredő vagyonnak (vagy annak megfelelő összegnek) tartott. A *Crown Court* osztotta a vád azon érvelését, hogy a MDA 27. §-ában említett összefüggés kiterjed olyan kábítószerrel visszaélésekből eredő vagyonra is, amiért a terhelteket vád alá sem helyezték. A vádlottak végül a Lordok Házához (*House of Lords*) folyamodtak arra hivatkozva, hogy az MDA 27. §-a csak olyan vagyon elkobzását teszi lehetővé, ami ahhoz a bizonyos bűn-

cselekményhez kapcsolódik, amiért a vádlottat elítélték. A Lordok Háza az *R. v. Cuthbertson* ügyben „komoly sajnálattal” helyt adott a vádlottak jogorvoslatának, tekintettel arra, hogy az alsóbb fokú bíróságok túl szélesen értelmezték a bűncselekménnyel való összefüggés MDA 27. §-ában szereplő fogalmát. A Lordok Háza szerint e rendelkezés alapján csak azok a dolgok kobozhatók el, amelyek úgy kapcsolódnak az adott bűncselekményhez, mint például maga a kábítószer, a gyártására szolgáló apparátus, a szállításukra szolgáló jármű, vagy az ellenértékül adott készpénz (éppen az átadást megelőzően, vagy azt követően).<sup>13</sup> Márpedig a bűncselekményből eredő vagyon elvonása nyilvánvalóan ennél szélesebb körben és nemcsak az olyan (a gyakorlatban ritkán előforduló) esetekben szükséges, amikor az adott összegről bizonyítható, hogy éppen kábítószer vásárlásra használták vagy kívánták felhasználni.

A jogrendszer alkalmatlansága a bűncselekményből eredő vagyon teljes körű elvonására nagy közfelháborodást idézett elő. Ennek eredményeként a *Howard Legaeue for Penal Reform* felügyelete alatt, de független testületként létrejött a *Hodgson Bizottság*, amelynek feladata az volt, hogy a Lordok Házának fenti ügyben hozott határozatának fényében vizsgálja meg az elkobzásra vonatkozó joganyagot, valamint annak lehetőségét, hogy milyen további rendelkezések szükségesek ahhoz, hogy a bűncselekmény haszna visszajusson az áldozatokhoz, illetve az államra szálljon. A *Hodgson Bizottság* 1984-ben készítette el – 48 ajánlást tartalmazó – jelentését „A bűncselekményből származó vagyon és visszacszerzése (*Profits of Crime and their Recovery*)” címmel.<sup>14</sup>

A *Hodgson Bizottság* javaslatai közül számosat felhasználtak a kábítószer bűncselekményekről szóló 1986-os törvény (*Drug Trafficking Offences Act 1986, DTOA*) megalkotásánál. A jogszabály egy új szankciót vezetett be abból a célból, hogy megfossza az elkövetőket a kábítószer kereskedeleméből eredő vagyonuktól: ez a vagyyonelvonás (*confiscation*).<sup>15</sup> Ez a szankció nem bizonyos vagyontárgy(ak) elkobzását jelenti, hanem meghatározott – főszabályként a bűncselekményből eredő vagyonhoz igazodó – összeg megfizetésének kötelezettségét teremt meg. A

<sup>12</sup> Martin A. E. (ed.): *Dictionary of law*. Oxford University Press, Oxford-New York, 1994. 169.

<sup>13</sup> Martin (ed.): *i. m.* 169.; Mitchell, A. R.–Hinton, M. G.–Taylor, S. M. E.: *Confiscation*. Sweet & Maxwell, London, 1992. 3–4.; Mitchell, A. R.–Taylor, S. M. E.–Talbot, K. V.: *Confiscation and the Proceeds of Crime*. 2<sup>nd</sup> ed. Sweet & Maxwell, London, 1997. 4–5.; Levi, M.: Grossbritannien (Landesbericht). In: Kilchling, M.–G. Kaiser (hrsg.): *Möglichkeiten der Gewinnabschöpfung zur Bekämpfung der Organisierten Kriminalität. Bestandaufnahme und Perspektiven im internationalen Vergleich*. Iuscrim, Freiburg i. Br., 1997. 362.; PIU: *i. m.* 4.7.

<sup>14</sup> Mitchell–Hinton–Taylor: *i. m.* 3.; Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 5.; Levi: *i. m.* 363.

<sup>15</sup> Levi: *i. m.* 363.; A DTOA szövege In: Mitchell–Hinton–Taylor: *i. m.* 413–445.

<sup>10</sup> PIU: *i. m.* paras. 3.11., 4.4–4.5.

<sup>11</sup> Ennek részletes magyarázatát lásd 3.2.1. pont.

vagyonelevonás tehát nem *in rem*, hanem *in personam* érvényesül. Lényegében ebben a vonatkozásban sokkal inkább a pénzbüntetés (*fine*) meghatározásához hasonlít,<sup>16</sup> semmint az elkobzásához.

A kábítószer bűncselekményekről szóló 1986-os törvényt több jogszabály is módosította, többek között a büntető-igazságszolgáltatásról (nemzetközi együttműködésről) szóló 1990-es törvény [*Criminal Justice (International Co-operation) Act, CJ(IC)A 1990*], illetve a büntető igazságszolgáltatásról szóló 1993-as törvény (*Criminal Justice Act 1993, CJA 1993*). Az utóbbi jogszabály a DTOA-t módosító rendelkezései azonban nem léptek hatályba. A módosításokat és a DTOA akkor hatályos rendelkezéseit – az 1995. február 3-án hatályba lépett – a kábítószerrel visszaélésről szóló 1994-es törvény (*Drug Trafficking Act 1994, DTA*) foglalta össze. A DTA egységes szerkezetbe foglalta a DTOA és más törvények azon rendelkezéseit, amelyek a kábítószerrel visszaélésből eredő vagyon elkobzására vonatkoznak.<sup>17</sup>

Más bűncselekmények (pl. lopás, csalás, rablás) esetén – az MDA 27. §-ához hasonló külön rendelkezés híján – az *elkobzás* szabályai minimális lehetőséget biztosítottak a bűncselekményből eredő vagyon elvonására. A rendőrség 1988-ban több eljárásban is a *common law* szabályaira alapozva kívánta elkoboztatni a kábítószerrel visszaélésen kívüli bűncselekményekből (pl. csalásból) származó vagyont. A bíróságok azonban minden esetben kimondták, hogy az elkobzás *common law* szabályai alapján nincs hatáskörük az elkövető megfosztására bűncselekményből eredő vagyonától. A jogalkotásra azonban ebben a vonatkozásban sem pusztán erre tekintettel, hanem csak akkor került sor, amikor – a *Roskill Bizottság* jelentése nyomán – nagy publicitás kapott, hogy nagy volumenű csalások történtek Londonban. Ez az esemény indította közvetlenül a Parlamentet arra, hogy a büntető igazságszolgáltatásról szóló 1988-as törvényben [*Criminal Justice Act 1988, CJA (1988)*] lehetővé tegye a vagyonelevonás alkalmazását a kábítószerrel visszaélésen kívüli más bűncselekmények esetén is. A más bűncselekmények miatt alkalmazható vagyonelevonás szabályai azonban – kezdettől fogva – eltértek a kábítószerrel visszaélésre vonatkozóktól.<sup>18</sup>

A CJA (1988)-at a már említett CJA (1993), illetve a bűncselekményből eredő vagyonról szóló 1995-ös törvény (*Proceeds of Crime Act 1995, PCA 1995*) módosította.<sup>19</sup> A módosítások következtében – különösen PCA (1995) hatálybalépé-

se után – a két bűncselekmény csoportra vonatkozó rendelkezések közötti különbségek nagy része eltűnt: A többi bűncselekményre vonatkozó szabályok hasonultak – de még mindig nem teljes mértékben – a kábítószerrel visszaélésre vonatkozókhöz.<sup>20</sup>

### 3. A hatályos (anyagi büntetőjogi) szabályozás főbb jellemzői

A következőkben alapvetően az angol vagyonelevonás büntető anyagi jogi kérdéseit tárgyalom. Kivételképpen foglalkozom azonban olyan lényegében eljárási és végrehajtási kérdésekkel is, amelyek nélkül az anyagi jogi szabályozás nem lenne megérthető (ilyenek a bizonyítási teher és standard kérdései, vagy a szankció meg nem fizetése esetén alkalmazandó szabadságvesztés).<sup>21</sup> Az elemzés során különös figyelmet fordítok a rendelkezések szabályozásának fejlődési tendenciáira, illetve kitérek azokra a még mindig létező kisebb eltérésekre, amik a kábítószerrel visszaélésre és a más bűncselekményekre vonatkozó szabályozás között vannak.

#### 3.1. Az érintett bűncselekmények köre

A DTOA csak kábítószerrel visszaélés esetén adott vagyonelevonás alkalmazására lehetőséget.<sup>22</sup> A szankció hatókörének ilyen korlátozását több tényezőre is vissza lehet vezetni. Elsősorban azt lehet említeni, hogy a kábítószerrel visszaélés jövedelmezősége nagyságrendekkel meghaladta a többi bűncselekményét. Nem lehetett azonban közömbös az a tény sem, hogy azon ügy, amely az égető szabályozási szükségletet felszínre hozta – nem véletlenül – kábítószerrel visszaéléssel volt kapcsolatos. A háttérben pedig mindenképpen szerepet játszhatott az a tény is, hogy a kábítószerrel visszaélés elleni – akár radikális – fellépéshez mindig és mindenhol különösen könnyű megszerezni a közvélemény támogatását. A későbbiekben a CJA (1988) kiterjesztette e szankció alkalmazásának lehetőségét más bűncselekményekre is: Minden olyan bűncselekmény esetén elrendelhető tehát vagyonelevonás, amelyet a *Crown Court* vádindítványra indult eljárásban bírált el, vagy ugyan a magisztrátusi bíróság hozott döntést a terhelt bűnösségéről, de a deliktum

<sup>16</sup> Mitchell–Hinton–Taylor: *i. m.* 125.; Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 98.; Sallon, Ch. – Bedingfield, D.: *Drugs, Money and the Law. Criminal Law Review*, 1993. 166.

<sup>17</sup> Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 77. A DTA szövege In: *Uo.* 275–353.

<sup>18</sup> Mitchell–Hinton–Taylor: *i. m.* 4., 69.; Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 6.; Levi: *i. m.* 363.

<sup>19</sup> Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 6.; Levi: *i. m.* 363.

<sup>20</sup> A szabályozás továbbfejlesztésére is ismeretes már javaslat (*Proceeds of Crime Bill, PBI 2001*), aminek feldolgozása – hatálybelépése esetén – azonban majd egy új tanulmány témája lehet.

<sup>21</sup> Az angolszász jogi gondolkodás szerint ez a megkülönböztetés korántsem olyan elsőrendű fontosságú, mint a kontinentálisban (vö. Horváth B.: *Angol jogelmélet.* [1943] Pallas-Attraktor, Budapest, 2001. 10.) Az anyagi és eljárásjog elválasztásának jelentőségére és viszonylagosságára lásd még Fletcher, G. P.: *Basic Concepts of Criminal Law.* Oxford University Press, Oxford–New York, 1998. 7–24.

<sup>22</sup> Sallon–Bedingfield: *i. m.* 166.

tényállása a szerepel a CJA (1988) 4. mellékletében található felsorolásban.<sup>23</sup>

Az érintett bűncselekmények körének kiterjesztése azonban – ahogy ez látható volt – a vagyonelevonásra vonatkozó joganyag megkettőződésével járt. Külön jogszabályok vonatkoznak tehát a kábítószerrel visszaélésből és a többi bűncselekményből eredő vagyonelevonására. Nemcsak a jogforrások, hanem a szabályozás tartalma is eltért és eltér egymástól a két bűncselekmény csoport tekintetében. Ez részben arra vezethető vissza, hogy a nem kábítószer bűncselekményekre vonatkozó vagyonelevonási szabályoknak – a törvényhozó szándéka szerint – nem kellett olyan drákóiaknak lenniük, mint a DTOA rendelkezéseinek.<sup>24</sup> A későbbiekben azonban a kábítószerrel visszaélésen kívüli bűncselekmények esetén is a DTOA (DTA) szabályaihoz hasonló drákói intézkedéseket vezettek be, amennyiben bizonyos további feltételek (pl. sorozatos elkövetés) fennállnak. Természetesen vannak más eltérések is, amelyek az adott deliktumok jellegével kapcsolatosak, így pl. a vagyonelevonás és a kártérítés viszonyának szabályozása a DTOA (DTA) esetében felesleges, a CJA (1988) tekintetében viszont elsőrendű kérdés. Vannak ezen felül olyan eltérések is, amelyek pusztán a törvényalkotási folyamat önmozgásából erednek, abból származnak, hogy a két joganyag – egymásra tekintettel, de – egymástól függetlenül fejlődött.<sup>25</sup>

### 3.2. a bűncselekményből eredő bevétel

A vagyonelevonás alapján megfizetendő összeg – főszabály szerint – megegyezik a terhelt bűncselekményből eredő bevételével (*benefit*).<sup>26</sup> A bevétel számításával kapcsolatban az angol szabályozás következő kulcskérdéseit vizsgáljuk meg:

- a vagyonelevonás a nettó profit vagy a bruttó bevétel elvonására vonatkozik;
- van-e lehetőség olyan bűncselekményekből eredő vagyonelevonására, amiért a terheltet (az adott eljárásban) nem ítélték el;

<sup>23</sup> CJA 71. § (2), illetve (3) bek. Az angol büntetőjogban a bűncselekmények elbírálására alapvetően két fajta eljárásban történik. A vádindítványra történő eljárás (*trial on indictment*) a *Crown Court* esküdtszéke (*jury*) előtt zajlik, addig a sommás eljárás (*summary trial*) a magisztrátusi bíróság előtt. A két eljárás között a kiszabható büntetések mértékében jelentős különbség van. A bűncselekmények a fentiek alapján három csoportra oszthatók: Azok, amelyek miatt csak vádindítványra lehet eljárni (*indictable offences*); a csak sommás eljárásban elbírálhatók (*summary offences*), és azok a bűncselekmények, amelyeknél mindkét eljárás követhető (*offences triable either way*). Vö. Martin (ed.): *i. m.* 198., 274., 389., 407.

<sup>24</sup> Mitchell–Hinton–Taylor: *i. m.* 69., 97.

<sup>25</sup> A ismeretesek javaslatok a két joganyag további egységesítésére. WORKING GROUP ON CONFISCATION (a továbbiakban: WGC): *Third Report*. 1998 (November). paras. 3.6–3.10., 3.17–3.22.; PIU: *i. m.* para. 8.1.

<sup>26</sup> DTOA 4. § (1) bek.; CJA (1988) 71. § (6) bek.; DTA 5. § (1) bek. (Mitchell–Hinton–Taylor: *i. m.* 73., 97. Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 88., 118.).

– teljes bizonyosságát, vagy nagyobb valószínűségét kell-e bizonyítani annak, hogy a vagyonelevonásból ered;

– lehetséges-e annak vélelmezése, hogy bizonyos vagyontárgyak bűncselekményből erednek.

#### 3.2.1. A bevétel számítása (ún. nettó vagy bruttó elv)

Tekintettel arra, hogy a *benefit* kifejezés *elsődleges jelentése* „előny, haszon”, a bíróságok előtt érveltek azzal, hogy a DTOA (DTA) csak a nettó profit elvonására vonatkozik. Azonban a *Court of Appeal* kimondta, hogy ez az értelmezés helytelen. Így ha a vádlott 100 000 angol fontért árul kábítószerrel, amit egyébként 25 000 fontért vásárolt, bűncselekményből származó bevétele nem 75 000 angol font – ahogy gondolni lehetne –, hanem 100 000.<sup>27</sup> A CJA (1988) alapján sem a nettó profit, hanem a teljes bevétel számít: Ha tehát a sértett a megtévesztés hatására 70 000 fontot ad a terheltnek, aki ezt – 30 000 fontot saját vagyonából befektetve – 100 000 font értékű vagyon megszerzésére használja fel, a bevétel 100 000 font.<sup>28</sup>

A bevétel fogalmát a DTOA és a DTA fizetségként vagy más ellenszolgáltatásként (*payment or other reward*) definiálja. Mivel a fizetség fogalom az angol nyelvben nem csak az elvégzett munkáért való fizetséget takarja, abba az *Osei* ügy alapján bele kell érteni az összeget is, amit a kábítószer csempészeknek csak azért adtak, hogy rendelkezzen az országba való belépéshez szükséges minimális készpénzzel. Az ügyben a védelem azzal érvelt, hogy a fizetségnek meg kell felelnie az ellenszolgáltatás ismérveinek is, tekintve a „fizetség vagy más ellenszolgáltatás” terminológiát. Azonban a bíróság szerint a fizetség bármi lehet, nem kell feltétlenül ellenszolgáltatásnak lennie. A „más ellenszolgáltatás” kifejezés használatával a jogalkotó csak azt akarta elérni, hogy a fizetségnek nem minősülő ellenszolgáltatások (pl. a feladat teljesítéséért jutalomként adott ingyenes repülőút) is belekerülhessenek a törvény hatókörébe. A vagyonelevonás összegének megállapításánál tehát tulajdonképpen minden olyan vagyontárgy releváns, ami az elkövető kezén a kábítószerrel visszaéléssel összefüggésben átmegy.<sup>29</sup> A CJA (1988) alapján a bevétel fogalma szűkebb, elsősorban csak a bűncselekményből eredő vagy azzal összefüggésben szerzett vagyont (*property*) jelenti. Emellett, ha a terhelt a bűncselekménnyel összefüggésben vagyoni előnyt (*pecuniary advantage*) szerez (pl. szolgál-

<sup>27</sup> Mitchell–Hinton–Taylor: *i. m.* 94–95.; Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 89–90.

<sup>28</sup> Mitchell–Hinton–Taylor: *i. m.* 103.; Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 119.

<sup>29</sup> DTOA 1. § (3) bek.; DTA 2. § (3) bek. (Mitchell–Hinton–Taylor: *i. m.* 81., 82.; Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 88–89.).

tatás formájában) ennek összege lesz a bűncselekményből eredő vagy azzal összefüggésben szerzett vagyona.<sup>30</sup>

Az angol szabályozás alapján tehát a vagyonelevonás kiinduló összege a bűncselekményből eredő *bevétel* összegével egyezik meg, nem korlátozódik a nettó profitra. A bevétel számítására vonatkozó rendelkezések megalkotásánál és azok értelmezésénél is megjelennek a két bűncselekmény csoport eltérő jellegzetességei. A kábítószerrel visszaélésre vonatkozó szélesebb hatókörű rendelkezések lehetőséget adnak a csempésznak adott – az országba való bejutáshoz a határőrizeti szervek által megkívánt – pénzüsszeg elvonására is. A kábítószerrel visszaélésen kívüli más bűncselekményeknél pedig külön rendelkezés teszi egyértelművé, hogy nemcsak a tényleges bevétel, hanem pl. a szolgáltatás formájában szerzett vagyoni előny összege is elvonható.

### 3.2.2. Az ún. kiterjesztett bevételszámítás alkalmazásának esetei

Kábítószerrel visszaélés esetén igen gyakori az a szituáció, hogy a terhelt nem jut jövedelemhez abból a bűncselekményből, amiért az adott eljárásban elítélik, mivel pl. a rendőrség már a bevétel realizálása előtt elfogta. Ennek ellenére azonban jelentős vagyona van, ami olyan korábbi kábítószerrel visszaélésekből ered, amiért az adott eljárásban nem emeltek vádat. Ennek több oka is lehetett akár az is, hogy a bűncselekményt a DTOA hatálybalépése előtt már jogerősen elbírálták, de az is, hogy az elkövető közreműködését nem sikerült bizonyítani. Ilyen esetekre tekintettel vezette be a DTOA azt a lehetőséget, hogy a bevétel meghatározásánál nemcsak azt a bűncselekményt lehet figyelembe venni, amelyért az elkövetőt az adott eljárásban elítélték, hanem minden más általa elkövetett kábítószerrel visszaélést is (ún. *kiterjesztett bevételszámítás*). Ennek alkalmazására akkor is lehetőség volt, ha az adott elítélés alapjául nem szolgáló bűncselekményért a terhelt büntetőjogi felelősségét nem is állapították meg. Sőt az is lehetséges, hogy az elvonandó vagyon meghatározásánál az adott elítélés alapjául szolgáló bűncselekmény számításba sem jött, ha annak elkövetésével összefüggésben a terhelt egyáltalán nem jutott bevételhez. A fenti konstrukció a DTA vonatkozásban is fennmaradt.<sup>31</sup>

A kábítószerrel visszaélésen kívüli bűncselekményeknél kezdetben nem tették lehetővé a kiterjesztett bevételszámítás alkalmazását. A CJA (1988) eredeti szabályozása szerint a vagyonnak közvetlenül abból az adott bűncselekményből

kellett származnia, amiért a terheltet elítélték.<sup>32</sup> A szabályozás ebben a vonatkozásban csak a PCA (1995) hatálybalépését követően módosult. Nyilvánvalóan azért, mert felismerték, hogy nemcsak a kábítószerrel visszaélés vonatkozásában fordulhat elő olyan helyzet, amelyben az elkövető bűnös eredetű vagyona nem az elítélés alapjául származó bűncselekményből származik. Azonban figyelemmel arra, hogy az ilyen szituáció alapjául szolgáló bűnöző életvitel (*criminal lifestyle*) a kábítószerrel visszaélésen kívüli bűncselekmények esetén nem olyan gyakori,<sup>33</sup> további feltételektől függően tették lehetővé a kiterjesztett vagyonelevonás alkalmazását. Főszabályként megmaradt a CJA (1988) eredeti (az 1995-ös módosítást megelőzően hatályos) szabályaival megegyező megoldás, amit a módosított jogszabály rendszerében egyszerű bevétel (*simple benefit*) meghatározásnak hívnak. Ennek alapján azon bűncselekményeket lehet figyelembe venni a bevétel meghatározásánál, amiért a terheltet az adott eljárásban elítélték. Kivételképp azonban lehetővé válik a „kiterjesztett bevétel (*extended benefit*)” meghatározás módszerének alkalmazása is, amikor a bíróság vizsgálódása a bevétel megállapításánál nem korlátozódik azokra a bűncselekményekre, amelyekért a terheltet elítélik, hanem olyan bűncselekményekből eredő vagyonra is el lehet rendelni a vagyonelevonást, amely miatt a terheltet nem ítélték el. A kiterjesztett bevétel meghatározás módszere két esetben kerülhet alkalmazásra, mindkettő a CJA (1988) 72AA. §-ának címében szereplő „bűncselekmény sorozat (*course of criminal conduct*)” büntetőjogi megjelenítése. Az egyikben a terheltet az adott eljárásban legalább két úgynevezett kvalifikáló bűncselekmény (*qualifying offence*) miatt ítélték el. A másikban pedig az adott eljárásban ugyan csak egy kvalifikáló bűncselekményben állapították meg a bűnösségét, de az eljárás megindításától visszafelé számított hat éven belül legalább még egy ilyen bűncselekményben mondták ki bűnösnek. Az ún. kvalifikáló bűncselekménynek nincs köze a kontinentális büntetőjogok minősített eset fogalmához, hanem olyan deliktumot jelent, amiből a terhelt bevételhez jutott, amelyre a CJA VI. része alkalmazható, valamint amit a PCA (1995) hatálybalépése (1995. nov. 1.) után követtek el.<sup>34</sup>

A kiterjesztett bevételszámítás – azaz olyan bűncselekményből eredő vagyonelevonása, amely miatt az elkövetőt az adott eljárásban nem ítélték el – az angol szerzők szerint is a vagyonelevonás alkalmazásának egyik igen jelentős (kon-

<sup>30</sup> CJA (1988) 71. § (4)–(5) bek. (Mitchell–Hinton–Taylor: *i. m.* 103.; Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 104., 119., 123.).

<sup>31</sup> DTOA 1. § (2)–(3) bek. (Mitchell–Hinton–Taylor: *i. m.* 73.); DTA 2. § (2)–(3) bek. (Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 78.).

<sup>32</sup> CJA (1988) 71. § (4) bek. (Mitchell–Hinton–Taylor: *i. m.* 102., 103.; Levi: *i. m.* 365. o. 30. lj.).

<sup>33</sup> PIU: *i. m.* para. 8.15.

<sup>34</sup> CJA (1988) 71. § (1A) és (1D) bekezdés, illetve 72AA. § (Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 116–118., 125., 126. o. 89. lj.; Levi: *i. m.* 371–372.).

cepcionális) újdonsága.<sup>35</sup> Annak ellenére, hogy a jogfejlődés során a kiterjesztett bevételszámítás alkalmazása egyre több esetben vált lehetővé, mégis kivételes maradt: A hatályos szabályozás rendszerében tulajdonképpen csak „sorozatos elkövetés” esetén alkalmazható. Ennek a feltételnek a megállapításához pedig általában legalább két bűncselekmény elkövetésének bizonyítása szükséges, kivéve kábítószerrel visszaélésnél, ahol a sorozat bűncselekményi jellegét a DTOA (DTA) tulajdonképpen megdönthetetlenül vélelmezi.

### 3.2.3 A bizonyítottság megkövetelt mértéke

Az angolszász jogokban – szöges ellentétben a kontinentális megoldással – a bizonyítási standard eltér a büntető és a polgári ügyekben. Az előbbi esetekben a releváns tényeket a vádnak ésszerű kétséget kizáróan kell bizonyítani (*beyond reasonable doubt*), addig az utóbbiakban csak azok nagyobb valószínűségét kell igazolni a felperesnek (*on a balance of probabilities*).<sup>36</sup> A vagyonelevonási szabályozás hatékonyságának (sőt alkalmazhatóságának) központi kérdését képezi, hogy milyen standard szerint kell bizonyítani azt a kérdést, hogy az adott vagyon bűncselekményből ered. Ennek természetesen az elítélés alapjául szolgáló bűncselekmény esetén is jelentősége van, de különös relevanciával bír a kiterjesztett vagyonelevonás alkalmazása esetén. Ilyenkor ugyanis a nagyobb valószínűség standardjának alkalmazása lehetőséget ad olyan bűncselekményből eredő vagyon elkobozására is, amelyben a terhelt közreműködését nem lehet minden kétséget kizáróan bizonyítani.

A DTOA nem tartalmazott kifejezett rendelkezést a bizonyítási standardról. A *Court of Appeal Dickens* ügyben hozott határozata szerint a vádnak minden ésszerű kétséget kizáróan kell bizonyítania, hogy a terhelt jövedelemhez jutott kábítószerrel visszaélésből. Ezt azzal indokolta, hogy – a DTOA kontextusára és a büntetések jellegére tekintettel – büntető ügyről van szó, amelyben minden olyan kérdésben ez a standard irányadó, amelyeknek a bizonyítása a vádat terheli.<sup>37</sup> A DTA ebben a vonatkozásban is változást hozott, hiszen kifejezett rendelkezés tartalmaz ebben a vonatkozásban, amely alapján nem a minden ésszerű kétséget kizáró bizonyosságát, hanem csak – a polgári ügyekben szokásos standardot alkalmazva – nagyobb valószínűségét kell bizonyítani annak, hogy a terhelt bevételhez jutott kábítószerrel visszaélésből.<sup>38</sup> Hasonló fejlö-

dés mutatható ki a CJA (1988) szabályozásában, amelybe csak a CJA (1993) iktatta be azt a rendelkezést, amely szerint abban a vonatkozásban, hogy volt-e a terheltnek bevétele a bűncselekményből, a megkövetelt bizonyítottság mértéke a polgári ügyekben szokásos (nagyobb valószínűség).<sup>39</sup>

A vagyonelevonás angol szabályozásának fejlődését tehát egyértelműen a bizonyítási standard csökkentése jellemzi. Ahelyett, hogy azt kellene bizonyítani, hogy a vagyon minden ésszerű kétséget kizáróan bűncselekményből ered, csak ennek a ténynek nagyobb valószínűsége szükséges a vagyonelevonás alkalmazásához. Ez a bizonyítási könnyítés ráadásul az eljárás tárgyát képező bűncselekmény jellegétől és elkövetési módjától függetlenül érvényesül.

### 3.2.4. Vélelmek alkalmazása a bevétel számításánál

A vagyonelevonás hatékonyságának növeléséhez a bizonyítási standard csökkentésén túl a bizonyítási teher megfordítása is hozzájárulhat. A vagyonelevonás vonatkozásban a bizonyítási teher megfordítása lényegében azt jelenti, hogy a bíróság – ellenkező bizonyításig – vélelmezheti (vagy egyenesen vélelmeznie kell), hogy bizonyos vagyon bűncselekményből ered. Ennek nyilvánvalóan akkor is jelentősége van, amikor az adott eljárás tárgyát képező bűncselekményről van szó, de különös fontossággal bír a kiterjesztett bevétel számítás esetén, amikor az esetek többségében nincs is más lehetőség az adott vagyon bűncselekményből eredő voltának bizonyítására, még a nagyobb valószínűség standardja szerint sem.

Ilyen rendelkezéseket már a DTOA is tartalmazott, hiszen a bíróság különféle tényeket vélelmezhetett („*may ... make ... assumptions*”)<sup>40</sup> annak meghatározása céljából, hogy a terhelt jutott-e bevételhez kábítószerrel visszaélésből, és ha igen, mennyihez. A bíróságnak tehát diszkrecionális joga volt a vélelmek alkalmazására. Ha a bíróság úgy döntött, nem alkalmazza a vélelmeket, a vádnak továbbra is kétséget kizáróan kellett bizonyítania, hogy a terhelt kábítószerrel visszaélésből jutott bevételhez. A bíróság (többek között) kábítószerrel visszaéléssel kapcsolatos bevételnek tekinthetett bármilyen vagyont, amire a terhelt elítélése óta jutott, és azt is, amit az ellene indított eljárást kezdetét hat évvel megelő-

<sup>39</sup> CJA (1988) 71. § (7A) bek. (Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 6., 108. o. 3. és 5. l.j., 128. o. 1. l.j.).

<sup>40</sup> Bár az „*assumption*” szó jelentése szó szerint „feltételezés”, és a vélelmet angolul egy másik kifejezéssel „*presumption*” fejezik ki, ennek ellenére – az ellenbizonyításra vonatkozó rendelkezésekre is figyelemmel – lényegében itt sincs másról szó, mint vélelmek működéséről. Ezt tükrözi az Emberi Jogok Európai Bíróságának (*European Court of Human Rights*) az angol szabályozást vizsgáló *Welch* ügyben született ítéletének szóhasználata is (*Case of Welch v. The United Kingdom, judgement of 9 February 1995, Series A307-A, para 29.*).

<sup>35</sup> Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 88., 107., 129.

<sup>36</sup> MARTIN (ed.): *i. m.* 380. Ezért lehetséges, hogy valakit (pl. *O. J. Simpson*) büntetőeljárársban felmentették felesége meggyilkolásának vádjától, de ennek ellenére ugyanezért kártérítésre kötelezték polgári ügyben (Vö. Flecher: *i. m.* 16–17.).

<sup>37</sup> Mitchell–Hinton–Taylor: *i. m.* 78.

<sup>38</sup> DTA 2. § (8) bek. a) pont (Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 92.).

ző időponttól kezdve szerzett. Emellett bármilyen általa az említett időszak kezdetétől kifizetett összeget (*expenditure*) kábítószerrel visszaéléssel összefüggésben szerzett bevételből teljesítettnek tekinthetett.<sup>41</sup> A DTA átvette a DTOA vélelmét, szabályozásukon csak annyit változtatott, hogy alkalmazásuk nem fakultatív, hanem kötelező.<sup>42</sup> A terheltnek lehetősége van a vélelmek megdöntésére. Bizonyíthatja, hogy a vélelmezett tények nem állnak fenn.<sup>43</sup> A terheltnek csak annak nagyobb valószínűségét (és nem ésszerű kétséget kizáró bizonyosságát) kell bizonyítani, hogy az adott vagyon nem kábítószerrel visszaélésből származik.<sup>44</sup> A DTA alapján a vélelmeket akkor sem lehet alkalmazni, ha ez az igazságtalanság komoly veszélyét (*serious risk of injustice*) eredményezné („méltányossági klauzula”).<sup>45</sup>

A CJA (1988) eredeti szabályozása – szemben a DTOA-éval – nem bocsátott a bíróság rendelkezésére vélelmeket a bevétel tényének vagy értékének meghatározásánál. Nem voltak tehát olyan rendelkezések, amelyek a bevétel vonatkozásában a bizonyítási terhet a vádlottra telepítették volna. A bevétel és a bevétel értéke tekintetében a bizonyítási terhet a vád viseli, a releváns tényeket pedig a minden ésszerű kétségen túl kell bizonyítani.<sup>46</sup> A kábítószerrel visszaélésen kívüli bűncselekmények vonatkozásában csak a PCA (1995) tette lehetővé vélelmek alkalmazását, akkor is csak a bűncselekmény sorozatos elkövetése esetén. A vélelmek megegyeznek a DTA-ban szereplőkkel, alkalmazásuk azonban nem kötelező, hanem (a DTOA-hoz hasonlóan) diszkrecionális. A DTA-hoz hasonlóan nemcsak akkor kizárt az érvényesítésük, ha bebizonyosodik, hogy helytelenek (azaz megdöntik őket), hanem akkor is, ha a bíróság szerint alkalmazásuk esetén az igazságtalanság súlyos veszélye állna fenn.<sup>47</sup>

A vagyon bűncselekményből eredésére vonatkozó megdönthető vélelmek alkalmazása az angol szabályozás másik koncepcionális újdonsága. A vélelmek alkalmazási körét a jogfejlődés során kiterjesztették, de ez is megmaradt kivételes jogintézménynek, amely bizonyos elkövetési mód, azaz sorozat bűncselekmény esetén alkal-

mazható. A gyakorlatban a vélelmek a szabályozás leghatékonyabb eszközei, amelyek alkalmazása éppen ezért jelentős emberi jogi aggályokat vet fel. Arra, hogy az ilyen szabályozás a jogállami büntetőjog határait feszegeti maga a jogalkotó is figyelemmel volt, ezt mutatja mindenképpen, hogy jónak látta annak alkalmazását eleve olyan rendkívüli biztosítékokkal körülbástyázni, mint a „méltányossági klauzula”.<sup>48</sup>

### 3.3. A végrehajthatás alá vonható összeg

Ahogy azt a fentiekben láthattuk a vagyonelevonási határozat a terheltet – főszabályként – a bűncselekményből eredő bevétel összegének megfizetésére kötelezi. Azonban, ha a vagyonelevonási határozat idején *végrehajtás alá vonható összeg* (*amount might be realised*) ennél kevesebb, a terheltet kivételképpen csak ennek megfizetésére kötelezik.<sup>49</sup>

A végrehajtás alá vonható összeg kiszámításának alapja a végrehajtás alá vonható vagyon (*realisable property*) értéke. Ennek a fogalomnak két összetevője van: a terhelt összes – akár legálisan szerzett – vagyona, és az általa adott (más személy birtokában lévő) összes *ajándék*. Fontos kiemelni, hogy míg a bevétel meghatározásánál figyelmen kívül kell hagyni azokat az értékeket, amiket (bizonyítottan) jogosan szereztek, addig a legálisan szerzett vagyon is végrehajtás alá vonható.<sup>50</sup> Ajándéknak minősül minden olyan vagyon ellenszolgáltatás nélküli átruházása, amit a terhelt kábítószerrel visszaéléssel összefüggésben szerzett, illetve amiben egészében vagy részben ilyen vagyon testesül meg.<sup>51</sup>

A végrehajtás alá vonható összeg számításakor a végrehajtás alá eső vagyon értékéből csak bizonyos, a törvény által taxatív meg határozott (ún. elsőbbséget élvező) összegek vonhatók le. Az elsőbbséget élvező összegek körét a törvények igen szűken határozták meg, olyan követelések tartoznak ide, mint például amely vagyonelevonás előtt elrendelt pénzbüntetésből ered, vagy

<sup>41</sup> DTOA 2. § (2)–(3) bek. (Mitchell–Hinton–Taylor: *i. m.* 74., 75., 78., 80., 83.; Sallon–Bedingfield: *i. m.* 167.).

<sup>42</sup> DTA 4. § (2) bek. (Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 92., 93.).

<sup>43</sup> DTOA 2. § (2) bek. (Mitchell–Hinton–Taylor: *i. m.* 80.; Sallon–Bedingfield: *i. m.* 167.); DTA 4. § (4) bek. a) pont (Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 92.).

<sup>44</sup> Sallon–Bedingfield: *i. m.* 167. o. 7. lj. A DTOA vonatkozásában ez abból ered, hogy mindig ez (az enyhébb standard) az ellenbizonyítás szükséges mértéke, ha a bizonyítási terhet a vádlottra telepítik (Mitchell–Hinton–Taylor: *i. m.* 75.). A DTA tekintetében pedig mindez a kifejezett rendelkezésre [2. § (8) bek.] vezethető vissza (Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 92.).

<sup>45</sup> DTA 4. § (4) bek. b) pont (Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 93.).

<sup>46</sup> Mitchell–Hinton–Taylor: *i. m.* 97., 98.

<sup>47</sup> CJA (1988) 72AA. § (4)–(5) bek. (Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 127., 128.).

<sup>48</sup> Abban a vonatkozásban, hogy a DTA vélelméi, mennyiben vannak összhangban az Emberi Jogok Európai Egyezményével ld. Hollán: *Az angol vagyonelevonás vélelméi i. m.* 245–273.

<sup>49</sup> DTOA 4. § (3) bek.; DTA 5. § (3) bek. a) pont; CJA 71. § (6) bek. a) pont (Mitchell–Hinton–Taylor: *i. m.* 96., 90., 92., 100.; Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 82.; LEVI: *i. m.* 365. o. 31. lj.). A végrehajtás alá vonható összeg fogalma – elnevezése ellenére – inkább anyagi jogi kategória, és nem végrehajtási, mivel a vagyonelevonás mértékéhez kötődik, nem pedig a szankció érvényesítésének egyik kérdését határozza meg.

<sup>50</sup> DTOA 5. § (1)–(3) bek.; CJA (1988) 74. § (1)–(3) bek.; DTA 6. § (1)–(3) bek. (Mitchell–Hinton–Taylor: *i. m.* 82., 86–87., 99.; Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 94., 95., 130.).

<sup>51</sup> DTOA 5. § (9) bek. b) pont és (10) bek., CJA (1988) 74. § (10) bek. a) pont és (12) bek.; DTA 8. § (1) bek. b) pont és (2) bek. (Mitchell–Hinton–Taylor: *i. m.* 87., 88., 99.; Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 96–97., 130., 131.).

az 1986-os csődtörvény alapján (*Insolvency Act 1986*) elsőbbséget élvez (pl. adótartozás).<sup>52</sup>

### 3.4. A meg nem fizetés esetére megállapított szabadságvesztés

A *Crown Court* a vagyonelevonás elrendelését követően döntenie kell azon szabadságvesztés mértékéről is, amit a vagyonelevonás meg nem fizetése esetén a terheltnek le kell töltenie. Az ilyen szabadságvesztés mértékének megállapítása a pénzbüntetésre irányadó szabályok alapján történik. A meg nem fizetés esetén alkalmazandó szabadságvesztés mértéke a vagyonelevonás összegétől függ. Maximuma például két év, ha a vagyonelevonási határozat összege 50 000 angol font felett van, de nem haladja meg a 100 000 angol fontot. Ha viszont a vagyonelevonás 100 000 és 250 000 angol font közötti összegre vonatkozik, a meg nem fizetés esetén alkalmazandó szabadságvesztés maximuma három év. A bíróságnak a meg nem fizetés esetén alkalmazandó szabadságvesztés mértékét a törvényi határokon belül úgy kell meghatározni, hogy az elérheti az adott sáv maximumát, de meg kell haladnia az eggyel kisebb összeghatáru sávéét. Azaz 150 000 angol font összegű vagyonelevonás esetén a szabadságvesztés mértékét két és három év között kell kijelölni. A meg nem fizetés esetén irányadó szabadságelvonást az adott bűncselekményért kiszabott szabadságvesztést követően kell letölteni.<sup>53</sup>

A pénzbüntetésre vonatkozó szabályok megfelelő alkalmazásának eredményeképpen a DTOA és a CJA eredeti verziója alapján a terhelt lényegében dönthetett úgy, hogy nem fizeti ki a megadott összeget, hanem inkább letölti a szabadságvesztést. Ezzel azonban az irodalom szerint a vagyonelevonás elveszteni *reparatív és preventív* jellegét, és olyan büntető intézkedés gúnyját öltene, amely nemcsak az adott tényállás megvalósításáért büntetné meg a terheltet, hanem – a szankció meg nem fizetése esetén – a vagyoni haszonban mérve sikeres jogsértéséért is. Az irodalom szerint tehát a szankció céljára tekintettel azon értelmezés tűnt helyesnek, hogy a szabadságvesztés tényleges alkalmazására csak akkor kerülhet sor, ha nincs más lehetőség a vagyonelevonás végrehajtására.<sup>54</sup> A DTA és a – PCA (1995) által módosított – CJA (1988) alapján a meg nem fizetés esetére szóló szabadságvesztés letöltése (szemben a pénzbüntetéssel) már nem mentesít a vagyonelevonás összegének megfizetése alól.<sup>55</sup> Ez a módosítás nézetünk szerint je-

lentős mértékben megváltoztatja a vagyonelevonás szankciójának jellegét. Míg az eredeti verziókban a szabadságvesztésre való átváltoztatás lehetősége a vagyonelevonás büntetési jellegét erősítette, addig a hatályos szabályozásban szereplő – pusztán az adott összeg megfizetésének kikényszerítése végett alkalmazott – szabadságelvonás már nem bír ilyen hatással.

### 3.5. A vagyonelevonás értékelése más szankciók alkalmazása során

Sem a DTOA (DTA), sem a CJA (1988) alapján nem szabad a bíróságnak figyelembe vennie a vagyonelevonást a megfelelő büntetés kiszabásánál, azaz olyan tartamú szabadságvesztést kell például kiszabnia a vádlottra, amit megfelelőnek tart, nem véve tudomást arról, hogy vagyonelevonást alkalmazott ellene. Ezek a rendelkezések – a jogirodalom szerint – annak elkerülését szolgálják, hogy a vagyonelevonás büntető intézkedés (*penal measure*) gúnyját öltse fel és elveszítse reparatív célját. Ezzel szemben a bíróságnak figyelembe kell vennie a vagyonelevonást, ha a vádlottat pénzbüntetésre (*fine*) ítélné, más olyan határozatot hozna, ami őt pénzfizetésre kötelezi, vagy elkobzást alkalmazna ellene. Nyilvánvalóan ez utóbbi rendelkezéseknek az a célja, hogy a vádlott ne kerüljön olyan pozícióba, hogy a vagyonelevonás miatt nem tud eleget tenni a többi határozatnak.<sup>56</sup>

Ahogy azt láthattuk a vagyonelevonás vizsgálata bizonyos esetekben kiterjed olyan bűncselekményekre, amelyek miatt a terheltet nem ítélték el.<sup>57</sup> A bírói gyakorlat alapján ezek elkövetését figyelembe lehet venni a büntetés kiszabásánál, de csak akkor, ha megtörténtükről a bíró minden ésszerű kétséget kizáróan meg van győződve.<sup>58</sup> Azaz a DTOA (DTA) és a módosított CJA (1988) vélelmei csak a vagyonelevonást befolyásolhatják, más szankciók kiszabását nem.

## 4. A szabályozás legfontosabb vonásainak összegzése

Az angol büntetőjog külön szankciót alkalmaz arra, hogy megfossza az elítéltet a bűncselekményből eredő vagyonától: ez a vagyonelevonás. E szankció nem bizonyos vagyontárgy(ak) elkobzását jelenti, hanem meghatározott – főszabályként a bűncselekményből eredő vagyonhoz igazodó – összeg megfizetésének kötelezettségét

<sup>52</sup> DTOA 5. § (3) bek. b) pont és (7) bek., CJA (1988) 74. § (3) bek. b) pont és (9) bek.; DTA 6. § (1) bek. b) pont és (4) bek. (Mitchell–Hinton–Taylor: *i. m.* 86. o. 46. l.j., 87., 99.; Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 94., 96. 130.).

<sup>53</sup> DTOA 6. § (1) bek. a) pont; DTA 9. § (1) bek.; CJA (1988) 75. § (1) bek. (Mitchell–Hinton–Taylor: *i. m.* 125. o. 4. l.j.; 127., 132.; Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 98., 135–136., 166.; Sallon–Bedingfield: *i. m.* 167.).

<sup>54</sup> Mitchell–Hinton–Taylor: *i. m.* 126–127.

<sup>55</sup> DTA 9 (5) bek.; CJA 75. § (5A) bek. (Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 164.; PIU: *i. m.* para. 8.45.; Levi: *i. m.* 375.).

<sup>56</sup> DTOA 1. § (5) bek.; DTA 2. § (5) bek.; CJA 72. § (5) bek. (Mitchell–Hinton–Taylor: *i. m.* 127. o. 9. l.j.; Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 78.).

<sup>57</sup> Ld. 4.2.2. pont.

<sup>58</sup> Mitchell–Hinton–Taylor: *i. m.* 109–111.; Mitchell–Taylor–Talbot: *i. m.* 78–79.



teremti meg. A vagyonelevonás tehát nem *in rem*, hanem *in personam* érvényesül.

A vagyonelevonási határozat alapján a terheltnek – főszabály szerint – a bűncselekményből eredő bevételének megfelelő összeget kell megfizetnie. A vagyonelevonás összege tehát nem korlátozódik a nettó profitra, a terheltet az olyan vagyontól is megfosztja, amelyet a „bűnöző vállalkozásba” fektetett.

Annak bizonyítása, hogy egy adott vagyontárgy meghatározott bűncselekményből ered számos esetben megoldhatatlan feladat elé állítaná a vádhatóságot. Erre tekintettel a vagyonelevonás hatályos angol szabályozása több vonatkozásban bizonyítási könnyítéseket tartalmaz az adott vagyontárgy és a bűncselekmény kapcsolata vonatkozásában. (a) Több esetben lehetőség van arra, hogy a terheltet ne csak az adott elítélés alapjául szolgáló bűncselekményből eredő vagyonnak megfelelő összeg megfizetésére kötelezzék. (b) Ahelyett, hogy azt kellene bizonyítani, hogy a vagyon minden ésszerű kétséget kizáróan bűncselekményből ered, csak ennek a ténynek na-

gyobb valószínűsége szükséges a vagyonelevonás alkalmazásához. (c) A bíróság meghatározott esetekben – ellenkező bizonyításig – vélelmezheti (vagy egyenesen vélelmeznie kell), hogy bizonyos vagyon bűncselekményből ered.

Az angol vagyonelevonás szabályozása is tartalmaz olyan általánosan bevett rendelkezéseket, amelyek annak megakadályozására irányulnak, hogy a terhelt ajándékozás (vagy áron alul történő eladás) útján csökkentse a végrehajthatás alá vonható vagyon összegét.

A vagyonelevonás meg nem fizetése esetén a tartozás összegétől függő nagyságú szabadságvesztést kell letölteni, ami a jelenlegi szabályozás alapján már nem mentesít az összeg megfizetése alól.

A bíróság nem szabhat ki enyhébb szabadságvesztést csak arra tekintettel, hogy az elkövető ellen vagyonelevonást alkalmazott. Ezt csak más vagyoni szankciók (pl. pénzbüntetés) kiszabásánál lehet figyelembe venni, ennek azonban csak az a célja, hogy a vádlott ne kerüljön olyan pozícióba, hogy a vagyonelevonás miatt nem tud eleget tenni a többi határozatnak.



# FÓRUM



Dr. Mészáros Ádám

## A RÉSZESSÉG JÁRULÉKOSSÁGÁNAK ÉS A RÉSZESÉK BÜNTETÉSÉNEK TÖRVÉNYI SZABÁLYOZÁSÁRÓL DE LEGE FERENDA

A *Büntetőjogi Kodifikáció* 2002/4. számában Szomora Zsolt a közvetett tettség szabályozásának egy lehetséges megoldásáról tett közzé javaslatot. Úgy gondolom, hogy a tettség mellett, az azzal szorosan összetartozó részesség területén is felmerülnek hasonlóan problematikus kérdések. Ezek megválaszolása, mivel egy részükkel kapcsolatban törvényességi aggályok is felmerülnek, mindenképpen indokolt, más részük pedig – legfőképpen a részesi magatartások járulékoságával összefüggésben – szoros kapcsolatban áll a közvetett tettség jövőbeni szabályozásával.

A Btk. 21. § (3) bekezdése értelmében a részesekre is a tettesekre megállapított büntetési tétel kell alkalmazni. E rendelkezésnek kétféle értelmezése lehetséges. Mindkettő közös eleme és vitán felül áll, hogy e törvényhely alapvetően az elkövetők büntetési parifikációját rögzíti. Mivel azonban az elméleti szerzők egy része e bekezdésnek a tulajdonképeni célján túli értelmet is tulajdonít, így e rendelkezés törvényességi aggályokat vethet fel. Az alábbiakban a 21. § (3) bekezdésnek tulajdonítható értelmezések és az abból levonható következtetések rövid áttekintését kísérem meg, illetve egy lehetséges megoldást vázolok fel.

### 1. A bűncselekmény elkövetőinek büntetési elvei

A bűncselekmény elkövetőinek büntetésével kapcsolatban alapvetően kétféle nézet alakult ki. A parifikáció elve a bűncselekmény elkövetőinek egyenlő büntetési tétel alá vonását jelenti. Az ezzel ellentétes álláspontot az elkövetők differenciált büntetése jellemzi. Nemzetközi téren általános jelleggel az állapítható meg, hogy az egyes európai országok ezirányú jelen hatályos szabályozása az adott jogrendszerben több évszázada kialakult és meghonosodott elvet követi. Azaz,

azon országok, amelyekben a parifikáció elvének vannak hagyományai, ma is ezt érvényesítik<sup>1</sup>, ellenben ahol a részesek differenciált büntetése volt jellemző, ott ma is ez a főszabály<sup>2</sup>.

A hazai szabályozás sajátossága, hogy nem a német hatásra meghonosodott és mintegy száz éven át érvényesített elveket követi. Az 1843. évi javaslat a badeni büntető törvény hatására a részesek differenciált büntetési elve mellett foglalt állást<sup>3</sup>. Ezt vette át és emelte törvényi szintre a Csemegi kódex, azzal az indokolással, hogy a bűnsegédi bűnrészesség enyhébben ítélandó meg mind erkölcsileg, mind jogilag, mint a tettes és a felbujtó magatartása<sup>4</sup>. Azt az esetet pedig, amikor a bűnsegéd tevékenysége nélkül a bűncselekményt el sem lehetett volna követni, az 1843. évi javaslat fősegédként, a tettesre megállapított büntetési tétellel rendelte büntetni<sup>5</sup>. A Csemegi kódex a fősegéd fogalmát elvetette, de továbbra is fenntartotta azt az elvet, hogy a bűnsegédek a tetteseknél és a felbujtóknál enyhébben büntetendők<sup>6</sup>.

A lényegében szovjet hatást érvényesítő Btá.<sup>7</sup> végül, előtérbe helyezve azt, hogy a bűnsegély lehet olyan is, amely nélkül a bűncselekményt el

<sup>1</sup> Így például az 1810-es Code pénal 59. cikke szerint a büntett vagy vétség részesei ugyanazon bűncselekmény miatt és ugyanazzal a büntetéssel büntetendők, mint a tettes (*Garcon, Émile*: Code pénal. Annoté. Tome premier. Sirey. Paris, 1952. 153. p.), a jelenleg hatályos Code pénal rövidebb megfogalmazással, de lényegében azonos tartalommal szabályozza e kérdést (121–6. cikk).

<sup>2</sup> Így a XIX. század eleji bajor és porosz büntető törvények, illetve a jelenleg hatályos német [26. § és 27. § (2)], illetve svájci (24–25. cikk) büntető törvénykönyvek. Ez utóbbival kapcsolatban megjegyezendő, hogy annak 2002. december 13-i átfogó revíziója során a részesség szabályozásával kapcsolatban sem formai, sem tartalmi változtatásra nem került sor.

<sup>3</sup> 53. §, 69. §., idézi *Fayer László*: 1843-ik évi Magyar Büntető Törvénykönyvi Javaslat. Kiadja Kugler Adolf Pesti Könyv-árus, 1865

<sup>4</sup> Lów Tóbiás (szerk.): A magyar büntető törvénykönyv a bűntettekről és vétségekről (1878:V. t.c.z.) és teljes anyaggyűjteménye. Pesti Könyvnyomda. Budapest, 1880. 471, 484. pp.

<sup>5</sup> 1843. évi törvényjavaslat 70. §., idézi: *Fayer László*: i. m.

<sup>6</sup> 1878. évi V. t.c.z. 71–72. §.

<sup>7</sup> 1950. évi II. törvény 20. §., vö. a részesek büntetéséről vallott nézeteket: *Menyagin V. D.* (szerk.): Szovjet büntetőjog. Általános Rész. Tankönyvkiadó. Budapest, 1951. 321 és 324. pp.

sem lehetne követni, a parifikációt emelte általános szabállyá. Lényegében ez érvényesül napjainkban is azzal, hogy a Btk. 87. § (3) bek. értelmében lehetőség van a büntetés kétszeres leszállítására. A Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának 154. sz. állásfoglalása értelmében a bűnsegédnek általában kisebb a szerepe a bűncselekmény elkövetésében, ezért a bűnsegédi minőség általában enyhítő körülmény<sup>8</sup>.

A parifikáció általános elvként történő érvényesítésével kapcsolatban annyit kell kiemelni, hogy az egyfelől szakított egy igazán elvi alapon álló megoldással<sup>9</sup>, másfelől az elmúlt huszonöt év joggyakorlatát áttekintve az állapítható meg, hogy egyrészt a bűnsegédek tevékenysége általában nem olyan jellegű, amely nélkül a bűncselekményt el sem lehetne követni, másrészt kevés kivételtől eltekintve, a bíróságok a bűnsegédekre inkább a törvény által rendelt büntetési tétel alsó határához, mintsem annak középértékéhez<sup>10</sup> közeli büntetést szabnak ki<sup>11</sup>.

## 2. Túllépés

A részesség járulékoságának problémaköre szorosan kötődik a túllépés értékeléséhez. A túllépésnek (*excessus* vagy *excessus mandati*) a modern magyar büntetőjog két változatát különbözteti meg, nevezetesen a mennyiségi (kvantitatív) illetve a minőségi (kvalitatív) túllépést. A tettesi *excessus*-nak a részesre gyakorolt hatását már az 1843. évi törvényjavaslat is tárgyalta, és úgy foglalt állást, hogy a részes azért felelős, amit a tettes az ő felbujtása szerint elkövetett, illetve

ami ebből mulhatatlanul következett (52. §). A Csemegi kódex e rendelkezés értelmét szűkítette valamelyest és az került a törvénybe, hogy „Ha a tettes súlyosabb büntetés alá eső cselekményt követett el, mint a melyre a felbujtó reábirta: a súlyosabb beszámítású cselekmény a felbujtót nem terheli. Ugyanazon szabály áll a bűnsegédekre is” (73. §).

A kor tudományos felfogása a túllépésről eltérően vélekedett. *Finkey Ferenc* nem tett különbséget mennyiségi és minőségi túllépés között, hanem csupán azt állította főszabályként, hogy a felbujtó azért a cselekményért felelős, amire a tettest felbujtotta<sup>12</sup>. Viszont – lényegében az 1843. évi javaslat elveit követve – úgy vélekedett, hogy amennyiben a tettes egészen más bűncselekményt követett el, mint amiben a részes közreműködött, ezért a részes nem felelős, viszont ha a részesi cselekmény módja nem zárja ki azt, hogy a tettes a célján túli értelmet tulajdonítson annak, ez esetben a részes felelős a tettesi (mennyiségi vagy minőségi) túllépésért<sup>13</sup>.

*Vámbéry Rusztem* megkülönböztette a kvantitatív és a kvalitatív túllépést, és úgy foglalt állást, hogy főszabályként a részes nem felel a túllépésért. A mennyiségiért semmilyen esetben sem,<sup>14</sup> a minőségiért azonban, az eshetőleges szándék határain belül igen. Így például, ha a konkrét dolog ellopására felbujtott tettes a dolgot előbb kölcsönkéri, majd elsikkasztja, a felbujtó felelős a tettes minőségi túllépéséért<sup>15</sup>. Ezzel a példával kapcsolatban az hozható fel kritikaként, hogy a lopásra<sup>16</sup> és a sikkasztásra<sup>17</sup> ugyanazon büntetési tétel volt az irányadó, így lényegében az *excessus* lényege, a súlyosabb bűncselekmény hiányzik. Ez esetben tehát csak akkor beszélhetünk túllépésről, ha azt követeljük meg, hogy a részes cselekménye a tettes bűncselekményéhez igazodik (hiperjárulékoság). Viszont, ha azt – a későbbiekben részletesen kifejtett – álláspontot fogadjuk el, hogy a részes cselekménye a tettesi alapcselekményhez járul (teljes járulékoság), akkor nem tekintjük ezen esetet túllépésnek. A részes szándéka ugyanis az, hogy a tettes az idegen dolgot megszerezze (cselekmény), viszont számára közömbös az a körülmény, legalábbis ha nem jár közismerten nagyobb sérelemmel, hogy milyen módon szerzi a dolgot meg, lopással vagy sikkasztással (bűncselekmény). Így tehát semmi akadálya annak, hogy a részes cselekményét lopásra való felbujtásban, a tettesét pedig sikkasztásban állapítsuk meg.

*Fayer László* is megkülönböztette a túllépés mennyiségi és minőségi változatát, és nem szá-

<sup>8</sup> BK 154. (III. 5.) in: *Berkes György*: Legfelsőbb Bíróság büntetőjogi és büntető eljárásjogi testületi állásfoglalásai. HVG-ORAC. Budapest, 1996. 222. p.

<sup>9</sup> Ezen, már *Beccarianál is* felmerülő, majd *Csemegi és Fayer* által érvényesített, elvi alapon nyugvó álláspont lényege, hogy mivel a felbujtó a bűncselekmény szellemi atyja, a bűnös szándék kialakítója, ezért igazságtalan és a társadalmi érdekekkel ellentétes lenne, ha a felbujtót a tettesnél enyhébb büntetéssel fenyegetnék, azonban a bűnsegédnek a tettesnél és a felbujtónál enyhébb beszámítás alá kell kerülni, mivel a bűncselekmény fizikai erejének kisebb lökést ad. Ez természetesen nem zárja ki, hogy a konkrét esetben a bűnsegéd akár súlyosabb büntetést kapjon, mint a tettes.

<sup>10</sup> Korábban a 83. § (2), megjegyezendő azonban, hogy e rendelkezést a büntető jogszabályok módosításáról szóló 2003. évi II. törvény 88. § (1) bek. e) pontja hatályon kívül helyezte, jelen esetben viszonyítási pontként azonban továbbra is alapul szolgálhat.

<sup>11</sup> Ezt a megállapítást az 1977 és 2002 között megjelent mintegy 33 BH elemzésére alapozom. Ezek alapján – példaként említve – nem fejt ki a bűncselekmény elkövetéséhez nélkülözhetetlen cselekményt a társai által elkövetett rablást beleegyezően figyelő vádlott, aki előzőleg – tudomást szerezve társai ezirányú szándékáról – a sértettet a község szélére csalta, minekután odaérkező társai azt több alkalommal megütötték és elvették a pénzét (BH 1981. 270.). Úgyszintén az a ruhaboltba érkező vádlott sem, aki felismerve társa lopási szándékát – aki egyébként ezt megelőzőleg több alkalommal követett el egyedül hasonló ruhalopásokat –, azért, hogy az elvételt megkönnyítse, elterelte az eladó figyelmét, mialatt a másik a próbafülkében eltulajdonította a ruhákat (BH 1995. 326.). Végül az sem, aki miután társa közölte vele, hogy a nála lévő játékpisztollyal pénzt akar szerezni, bement vele a boltba, ahol, amíg testvére a pisztollyal pénzt követelt, mindvégig mellette maradt, majd a pénz átvétele után vele együtt távozott (BH 2000. 381.).

<sup>12</sup> *Finkey Ferenc*: A magyar büntetőjog tankönyve. Grill. Budapest, 1909. 302. p.

<sup>13</sup> *Finkey Ferenc*: i. m. 302. p.

<sup>14</sup> vö. *Békés Imre* szerint éppen a mennyiségi túllépés terhelheti a részeseket

<sup>15</sup> *Vámbéry Rusztem*: Büntetőjog. Grill. Budapest, 1913. 259. p.

<sup>16</sup> 1878. évi V. t.c.z. XXVI. Fejezet, különösen 339–340. §.

<sup>17</sup> 1878. évi V. t.c.z. XXVIII. Fejezet, különösen 358. §.

mította be a részesnek. Megjegyezendő azonban, hogy a szerző mennyiségi túllépés alatt azt értette, amikor a tettes a részesi cselekményhez kapcsolódó, súlyosabb bűncselekményt követ el, például lopás helyett rablást, könnyű testi sértés helyett súlyos testi sértést (azaz lényegében a mai értelemben vett minőségi és mennyiségi túllépést együtt érti ez alatt). Minőségi túllépés alatt pedig azt értette, amikor a tettes a részesi cselekménytől független bűncselekmény követ el, például lopás helyett emberölést, csalás helyett minősített lopást<sup>18</sup>.

A mai büntetőjog-tudomány szintén ismeri a túllépés mindkét változatát, és minőségi alatt azt érti, amikor a tettes más, súlyosabb bűncselekményt, mennyiségi alatt pedig, amikor ugyanannak a bűncselekménynek egy súlyosabb változatát követi el<sup>19</sup>. E két változat megítélésével kapcsolatban azonban két álláspont figyelhető meg a mai büntetőjog-elméletben (és gyakorlatban). Az egyik szerint a tettesi túllépés nem terheli a részt<sup>20</sup>, a másik szerint a mennyiségi túllépésért a részes felelősséggel tartozik<sup>21</sup>.

### 3. A részesi magatartások járulékosága

Annak meghatározása, hogy a részes cselekménye mihez járul, az 1843. évi törvényjavaslat országgyűlési vitájában vetődött fel először. A javaslat elvi alapja az tétel, hogy a felbújtó a tettes által elkövetett bűncselekményért „úgy büntetettik”, mintha azt maga követte volna el, azaz a felbújtó annak a bűncselekménynek a büntetési tétele alá esik, amelyre a tettest felbújtotta<sup>22</sup>. Lényegében ez az elv jelent meg a javaslat 52–53. §-ban is. Ennek megfelelően a részes cselekménye a tettes által elkövetett bűncselekményhez járult.

A Csemegi kódex szabályozása is ezen az elven nyugodott, és annak 69. §-a értelmében „A véghezvitt vagy megkísérlett büntett vagy vétség részese...” a felbújtó és a bűnsegéd. A XIX–XX. század neves büntetőjogászai is arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a részes azért a bűncselekményért tartozik felelősséggel, amit a tettes elkövetett<sup>23</sup>.

A Btá. is ezt az elvet érvényesítette, mivel annak 20. § (2) bekezdése szerint „Aki mást a büntett elkövetésére szándékosan reábír, a tettes cselekményére megállapított büntetéssel büntetendő”. A törvény 20. § (3) bekezdése értelmében

ugyanaz áll a bűnsegédre is. A Btá. is tehát azt fejezi ki, hogy a részes cselekménye szükségképpen a tettes bűncselekményéhez igazodik.

Az 1961. évi V. törvény 14. § (3) bekezdése, illetve az ugyanezen tartalommal bíró 1978. évi IV. törvény 21. § (3) bekezdése nem fogalmaz olyan egyértelműen, mint az ezeket megelőző büntető törvények. Ezek értelmében ugyanis „A részesekre is a tettes(ek)re megállapított büntetési tételt kell alkalmazni”. Ez a megfogalmazás az oka annak, hogy – főként a jelen hatályos Btk. eltérő értelmezésre ad lehetőséget. Ezek közül az egyik a történeti hagyományoknak megfelelő azon értelmezés, hogy a Btk. 21. § (3) bekezdés azt juttatja kifejezésre, hogy a részes cselekménye a tettesi bűncselekményhez igazodik, a másik pedig, hogy a részes cselekménye a tettes cselekményéhez igazodik, és a Btk. 21. § (3) bekezdés csupán az elkövetők büntetési parifikációját rögzíti.

#### 3.2. A járulékoság mai értelmezése

A részesség járulékoságával kapcsolatban arra nézve, hogy a tettesi cselekménynek milyenek kell lennie, a modern jogtudomány négyféle álláspontot alakított ki<sup>24</sup>. Ennek megfelelően a minimális járulékoság a tettesi cselekménnyel kapcsolatban csupán a tényállásszerűséget, a limitált járulékoság a tényállásszerűséget és jogelleneséget, az extrém vagy teljes járulékoság ezeken túl a bűnösséget is megköveteli. Végül, az ún. hiperjárulékoság értelmében a tettesi cselekménynek a minősítése is kihat a részesekre.

A magyar büntetőjog-elméletben a részesség járulékoságát illetően kétféle álláspont érvényesül. Az egyik szerint a részesi cselekmények a tettesi alapcselekményhez<sup>25</sup> (teljes járulékoság), a másik szerint a tettesi bűncselekményhez<sup>26</sup> (hiperjárulékoság) járulnak. E fogalmi megkülönböztetésnek – ha következetesek akarunk maradni –, fontos elméleti és gyakorlati konzekvenciái vannak.

##### 3.2.1. A tettesi cselekmény, mint bűncselekmény

A hiperjárulékoságot érvényesítő felfogás<sup>27</sup> értelmében a részesi cselekmény szorosan a tettesi

<sup>24</sup> M. E. Mayer, idézi Tokaji Géza: A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban. KJK. Budapest, 1984. 365. p.

<sup>25</sup> Ezt érvényesíti Tokaji Géza, Nagy Ferenc, Wiener A. Imre és lényegében Földvári József is.

<sup>26</sup> Ezt érvényesíti Békés Imre és Berkes György.

<sup>27</sup> Békés Imre: A büntetőjog általános része. In: Békés Imre – Szalma László: Magyar büntetőjog I. Általános rész. BM. Budapest, 1973. 281. p., illetve ugyanő: A bűncselekmény és az elkövető. In: László Jenő (szerk.): A Büntető Törvénykönyv magyarázata. KJK, Budapest, 1986. 75. p. A szerző részességgel foglalkozó későbbi – általam nem ismert – műve hiányában felmerülhet a kérdés, hogy ezen álláspontján időközben változtatott-e. Berkes György: Az elkövetők. In: Berkes György – Kiss Zsigmond – Kónya István, Molnár Gábor – Rabóczki Ede (szerk. Berkes György): Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. 2. kiadás. HVG-ORAC. Budapest, 2002. 56. p.

<sup>18</sup> Fayer László: A magyar büntetőjog kézikönyve. Franklin-társulat. Budapest, 1895. 244. p.

<sup>19</sup> Földvári József: Magyar büntetőjog. Általános rész. Osiris, Budapest, 2002. 203. p.

<sup>20</sup> Földvári József: i. m. 203.p., illetve Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. Korona. Budapest, 2001. 281. p.

<sup>21</sup> Békés Imre: i. m. 1973. 284, 289. pp

<sup>22</sup> Lów Tóbiás (szerk.): i. m. 425. p.

<sup>23</sup> Finkey Ferenc: i. m. 301. p., Fayer László: i. m. 1895. 243. p.

si bűncselekményhez járul, illetve ahhoz igazodik. Ennek a gyakorlati következménye az, hogy a részes cselekményének a tettes által kimerített törvényi tényállás szerint kell minősülnie.

*Békés Imre* a részesség járulékosága kapcsán tettesi alapcselekményről szól, ám azt tulajdonképpen tettesi bűncselekmény értelemben használja<sup>28</sup>. A szerző a Btk. 21. § (3) bekezdésére alapozza azt az állítását, hogy a részesi magatartást a tettes által kimerített törvényi tényállás szerint kell minősíteni<sup>29</sup>. Ennek lényege tehát, hogy a szerző szerint abból következik a részes cselekményének a tettesi bűncselekmény szerinti minősítése, hogy a részesre a tettesre megállapított büntetési tételt kell alkalmazni. Itt érhető tetten a bevezetésben felvázolt probléma, nevezetesen az, hogy a Btk. 21. § (3) bek. csupán az elkövetők büntetési parifikációját akarja kifejezésre juttatni, avagy a részes cselekményét a tettes cselekménye szerint kell minősíteni. Nyelvtani értelmezés szerint igazolható a szerző álláspontja, jelen esetben viszont, a törvényhely tulajdonképpeni célját szem előtt tartva úgy gondolom, hogy a logikai értelmezés látszik helyesebbnek.

Békés Imre tehát a részesség járulékoságából a Btk. 21. § (3) bekezdésére alapozva azt következteti, hogy a részes cselekményét a tettes által egészben vagy részben megvalósított törvényi tényállás szerint kell minősíteni, és vele szemben az e törvényi tényálláshoz fűzött büntetési tételt kell alkalmazni.

Ugyanezt a nézetet vallja *Berkes György* is, miután a részesség járulékosága kapcsán azt emeli ki, hogy a részesi cselekmény minősítése a tetteséhez igazodik. A szerző álláspontja tehát, hogy „a tettes és a részesek cselekményének ugyanannak a törvényi tényállásnak az alapeseite szerint kell minősülnie”<sup>30</sup>. E helyütt csupán utalni szeretnék arra, hogy egyrészt mást jelent egy cselekmény törvényi tényállásba ütközése és mást annak minősítése. Másrészt nem feltétlenül kell a tettes és a részes cselekményének egyazon törvényi tényállás alá tartoznia. Ennek alátámasztására egyébként több Legfelsőbb Bírósági döntés született<sup>31</sup>.

Összefoglalva, mindkét szerző abból a megfogalmazásból, miszerint a részesekre is a tettesekre megállapított büntetési tételt kell alkalmazni, nem csupán azt a következtetést vonja le, amit az valójában jelenteni akar, hanem azon túl azt is, hogy a részes cselekménye a tettesi bűncselekmény szerint minősül. Ennek gyakorlati következménye a tettes túllépése esetén domborodik ki igazán.

### 3.2.2. A tettesi túllépés hatása a részesre

Békés Imre álláspontja szerint abból, hogy a részesekre is a tettesekre megállapított büntetési tételt kell alkalmazni, az is következik tehát, hogy a részesi cselekményt a tettes bűncselekménye szerint kell minősíteni. Ezzel a szerző azt állítja, hogy a tettes és a részes cselekménye szükségképpen azonos törvényi tényállás alá tartozik, és ugyanúgy is minősül. E felfogásból egyenesen következik, hogy a részes a mennyiségi túllépésért felel<sup>32</sup>. Azaz, ha a felbujtó súlyos testi sértésre bírja rá a tettest, a sértett viszont a bántalmazás következtében meg is hal, a szerző szerint a felbujtó is a halált okozó testi sértés miatt kell, hogy feleljen<sup>33</sup>. Álláspontom szerint ezen nézet helytállóságához kétség férhet, mivel ez ellenkezik az 1843. évi Deák-féle büntetőjogi törvényjavaslat óta érvényesülő azon tétellel, hogy az *excessus*, illetve az *excessus mandati* nem terheli a részeseket<sup>34</sup>. Így ugyanis a részesek szubjektív ismérveit figyelmen kívül hagyjuk, nevezetesen szándékuk korlátozottságát.

A másik oldalról Békés Imre azt is állítja, hogy a részes a tettes minőségi túllépéséért nem tartozik felelősséggel<sup>35</sup>. Ez azonban úgy gondolom, nem áll következetesen összhangban az általa korábban kifejtettekkel, ugyanis ha azt támasztja követelményül, hogy a részes cselekménye a tettesi cselekmény szerint minősül, akkor ez kizárja, hogy a tettes és a részes cselekménye különböző törvényi tényállásba ütközzön. A minőségi túllépés esetén viszont pont ez a helyzet áll elő. Amennyiben viszont ennek ellenére mégis elismeri, hogy a minőségi túllépésért a részes nem felel, azaz, amikor a tettes és a részes cselekménye elválik egymástól<sup>36</sup>, akkor ennek következtében figyelmen kívül kell hagyni a 21. § (3) bekezdés rendelkezését. Másrészt a szerző saját magával sem teljesen következetes, mivel amennyiben a részesség járulékoságának értelmezését arra alapozza, hogy a részesekre a tettesekre megállapított büntetési tételt kell alkalmazni, akkor a minőségi túllépés ez alapján rendszeridegen, mivel ez esetben a részesre nyilvánvalóan nem a tettesre vonatkozó büntetési tételt kell alkalmazni, hanem azt, amit a részes által megvalósított bűncselekményre rendel a törvény.

<sup>28</sup> Békés Imre: i. m. 1973, 281. p.

<sup>29</sup> Békés Imre: i. m. 1986, 75. p.

<sup>30</sup> Berkes György: i. m. 2002, 56. p.

<sup>31</sup> Lásd például BJD 62., BH 1998. 1., BH 1995. 328.

<sup>32</sup> Békés Imre: i. m. 1973, 284, 289. pp, megjegyezendő azonban, hogy a 2. pontban idézett azon szerzők, akik a túllépés esetén megállapíthatónak vélték a részes felelősségét, ezt csupán a minőségi túllépés esetére korlátozták, tehát általános álláspont volt, hogy a mennyiségi túllépésért a részes nem tartozik felelősséggel.

<sup>33</sup> Békés Imre: i. m. 1986, 77. p.

<sup>34</sup> *Edvi Illés Károly – Gyomai Zsigmond*: Csemegi Károly művei. Második kötet. Franklin-társulat. Budapest, 1904, 136. p.

<sup>35</sup> Békés Imre: i. m. 1986, 77, 79. pp.

<sup>36</sup> Például a tettes nyereségvágyból elkövetett emberölés, a részes pedig rablás kísérlete miatt (BH 1995. 328.).

### 3.2. A tettesi cselekmény, mint alapcselekmény

A járulékoság kapcsán a tettesi cselekményre vonatkozóan érvényesülő másik álláspont (teljes járulékoság) követelménye, hogy az tettesi alapcselekmény legyen<sup>37</sup>, viszont meg kell tenni azt a megszorítást, hogy a tettesi alapcselekménynek egyben olyan szándékos bűncselekmények kell lennie, amelyet e tettes legalább kísérleti szakba juttat<sup>38</sup>. Ebből következőleg, ha a tettesi cselekmény nem bűncselekmény, a részesi jellegű magatartásnak csak akkor lehet büntetőjogi következménye, ha az vagy közvetett tettességet alapol meg, vagy ha azt a törvény, mint *delictum sui generis* büntetni rendeli. Így például az öngyilkosságban közreműködés esetén (168. §), ahol mivel az öngyilkosság nem bűncselekmény, így az ehhez nyújtott segítségnyújtás csak a részesi jellegű magatartás *sui generis* bűncselekménnyé nyilvánításával válik büntethetővé. Kiemelendő azonban, hogy ez a megszorítás kizárja a részesiséget abban az esetben is, ha a tettesi cselekmény szabálysértés. Ezzel ellentétes álláspontot képvisel azonban *Berkes György*<sup>39</sup>, illetve a Legfelsőbb Bíróság ítélezési gyakorlata is (BH 1988. 133.). A hivatkozott tényállás szerint a „tettes” egy társasház le nem zárt lépcsőházából ellopott egy kerékpárt, miközben két társa, akik a lopás szempontjából különös visszaesők voltak, figyelték a helyszínt. A különös visszaesést, mint személyes körülményt a Btk. 316. § (2) bek. e) pontja az elkövetéskor és az elbíráláskor is a lopás szabálysértését bűncselekménnyé minősítő körülményként értékelte. A Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a „tettes” cselekménye csupán szabálysértés, viszont kiemelte azt, hogy az alanyi oldalról kapcsolódó, és csak a részeseket érintő minősítő körülmény, ti. a különös visszaesés folytán, a segítő cselekménye a lopás vétségi alakzata szerint minősül. A döntés szerint tehát lehetséges, hogy az egyik elkövető (ráadásul a tettes) szabálysértésért, a többi viszont (részesek) bűncselekmény miatt lesz felelős. Úgy gondolom, hogy az ezt érvényesítő felfogás dogmatikai szempontból semmiképp sem tartható, mivel egyrészt olyan tettesi alapcselekmény hiányában, ami egyszersmind bűncselekmény, fogalmilag kizárt a részesesség megállapítása, másrészt a szabálysértési törvény (1999. évi LXIX. tv.) tartalmaz rendelkezést a szabálysértés felbujtójáról és segítőjéről (6. §). Ennek megfelelően a szabálysértés felbujtója az, aki mást a szabálysértés elkövetésére szándékosan rábír, szabálysértés segítje pedig, aki másnak a

szabálysértés elkövetéséhez szándékosan segítséget nyújt.

Ha tehát azt tekintjük követelménynek, hogy a részes cselekménye a tettes alapcselekményéhez, és nem a tettes által ténylegesen megvalósított bűncselekményhez járul, akkor ezzel lehetővé válik, hogy a tettes és a részes cselekménye különböző tényállásba ütközzön, illetve különbözőképpen minősüljön<sup>40</sup>. Véleményem szerint ez a nézet tűnik helyesebbnek, mivel eleget tesz a következetesség kívánalmának, illetve annak sérelme nélkül megfelel az *excessus elve*inek.

### 3.3. A járulékoság értelmezése a bírói gyakorlatban

A részesesség járulékoságának értelmezése a hazai bíróságok gyakorlatában nem nevezhető egységesnek, ugyanis lehet találni példát a minimális (!), a teljes, és a hiperjárulékoságra is.

A Legfelsőbb Bíróság egy ítéletében<sup>41</sup> kifejtette, hogy a részesi magatartások járulékos jellege azt feltételezi, hogy a tettesi magatartás tényállásszerű legyen [minimális járulékoság], azaz – folytatódik az indokolás – bűncselekménynek minősüljön. Ez a kijelentés alapvetően tévesnek tekinthető, mivel a bűncselekmény fogalmát nem lehet csupán a tényállásszerűséggel azonosítani<sup>42</sup>.

Találni példát olyan esetre is, amikor az elsőfokú bíróság a hiperjárulékoságot érvényesítve mondta ki a részes bűnösségét a tettesi bűncselekményben<sup>43</sup>. Ugyanezen elvnek megfelelően fejtette ki a Legfelsőbb Bíróság egy ítéletének indoklásában azt, hogy a részesesség járulékos jellegéből az következik, hogy a részes cselekményének jogi minősítése a tettes cselekményéhez igazodik, ugyanis a tettes és a részes cselekménye ugyanannak a törvényi tényállásnak a keretei között minősül<sup>44</sup>.

Ezzel szemben több Legfelsőbb Bírósági döntés kifejezetten azt az álláspontot deklarálja, hogy a részesesség járulékos jellegére tekintettel a részes a súlyosabb eredményért sem minőségileg, sem mennyiségileg nem büntethető, mivel a részesek büntetőjogi felelőssége a szándékuk terjedelmére korlátozódik, így ilyen esetben a részes más bűncselekmény miatt felel, mint a tettes<sup>45</sup>. Ezzel összefüggésben tehát két eset fordulhat elő: egyrészt, ha a tettes és a részes cselekménye különböző törvényi tényállásba ütközik, másrészt, ha ugyanabba a törvényi tényállásba (alaptényállásba) ütközik, de különbözőképpen minősül. Az első változatra példaként az az eset hozható fel a bírói gyakorlatból, amikor a felbujtók a tettetst a

<sup>37</sup> Nagy Ferenc: i. m. 280. p., illetve *Wiener A. Imre*: A bűncselekmény elkövetői. In: *Bárd Károly – Gellér Balázs – Ligeti Katalin – Margitán Éva – Wiener A. Imre*: Büntetőjog. Általános rész. KJK–KERSZÖV. Budapest, 2002. 108. p.

<sup>38</sup> Nagy Ferenc: i. m. 280. p.

<sup>39</sup> *Berkes György*: i. m. 2002. 55–56. pp.

<sup>40</sup> Nagy Ferenc: i. m. 280. p.

<sup>41</sup> BH 1998. 110.

<sup>42</sup> Lásd a bűncselekmény fogalmát: Nagy Ferenc: i. m. 133–134. pp., illetve annak törvényi fogalmát: Btk. 10. § (1)

<sup>43</sup> BH 1994. 296.

<sup>44</sup> BH 2000. 186.

<sup>45</sup> BH 1998. 1., BH 1994. 296.

sértett bántalmazására bírták rá, a tettes azonban nagy erővel hátba szúrta a sértettet, aki ennek következtében meghalt. A részesek cselekményét a bíróság a testi sértés, a tettesét azonban az emberölés törvényi tényállása alapján bírálta el<sup>46</sup>. A második változatra az szolgálhat példaként, amikor a felbujtó arra bírta rá a tetteseket, hogy a sértettet testi bántalmazással „kényszervallatásnak” vessék alá, minek következtében a sértett végül meghalt. Az elkövetők cselekményét a bíróság egységesen a testi sértés alaptényállásába ütközőnek tekintette, viszont a cselekmények minősülése eltérően alakult. Így a felbujtó cselekménye, ellentétben a tettesekével, nem a halált okozó, hanem a különös kegyetlenséggel elkövetett súlyos testi sértés szerint minősült.

#### 4. Összegzés és javaslat

A részesség járulékoságával kapcsolatban összegzésképpen azt szeretném kiemelni, hogy az elvi alapokon nyugvó büntető törvények<sup>47</sup> különválasztották, és egyértelmű rendelkezést tartalmaztak a részesség járulékoságáról<sup>48</sup>, az elkövetők büntetési elvéről<sup>49</sup> és a túllépésről<sup>50</sup>. Ezen büntető törvények egyértelműen azt vallották, hogy a részes cselekményét a tettes bűncselekménye határozza meg, azaz a részes cselekménye a tettes bűncselekményéhez járul. Nem voltak viszont következetesek, mivel elfogadták és rögzítették az excessus elvét, azaz nem tették felelőssé a részt a tettes túllépéséért. Ez esetben ugyanis nem a tettes által realizált bűncselekmény részese a részes, hanem annak a cselekménynek, amire a tettest felbujtotta vagy amiben segítette. Felelőssé tették azonban a részt az ún. praeterintentionalis bűncselekményekért, ahol a tettes szintén olyan eredményt realizál, amely a részes részesi szándékán túl következik be.

A Btá. a parifikáció elvét fogalmazta meg, viszont az ezt előíró rendelkezésekben az is kifejezésre jutott, hogy a részes cselekménye a tettes bűncselekményéhez igazodik. Itt tehát a parifikációt és a járulékoságot ugyanazon rendelkezés rögzítette. Az 1961. évi V. törvény a Btá.-hoz képest másként fogalmazott, viszont éppen a Btá. megoldásának hatására élt tovább a mai napig az az álláspont, hogy a részes cselekményét a tettesi bűncselekmény szerint kell minősíteni. A jelen hatályos Btk. nem rendelkezik kife-

jezetten sem a részesség járulékoságáról, sem a túllépés szabályairól, csupán annyit rögzít, hogy a részesekre a tettesekre megállapított büntetési tételeket kell alkalmazni. Ez a rendelkezés azonban, mivel eltérő értelmezésre ad lehetőséget, nem áll teljesen összhangban a nullum crimen sine lege certa elvével. És mivel van olyan (mind elméleti, mind gyakorlati) álláspont, amely ebből azt a következtetést vonja le, hogy a részes cselekménye a tettesi bűncselekményhez járul és aszerint is minősül, illetve ezzel ellentétben elismeri a túllépés szabályát<sup>51</sup> is (legalábbis részben<sup>52</sup>), így e törvényhely ellentétes lehet a nullum crimen sine lege scripta elvével is, mivel a Btk. nem tartalmaz rendelkezést a túllépésről.

Véleményem szerint olyan szabályozásra lenne szükség, amely egyértelműen kifejezi egyrészt a részesek cselekményének járulékoságát, másrészt büntetésük mértékének elveit, harmadrészt amely összhangban van a túllépés elveivel. Ennek megfelelően az általam preferált megoldás e három kritérium mentén orientálódik. Ezek közös alapja – a fentebb kifejtettek értelmében – a teljes járulékoság elfogadása a hiperjárulékosággal szemben. Ez ugyanis egyrészt összhangban van és egybevág a közvetett tettesség jövőbeni törvényi szabályozásának általam elfogadhatóbbnak tűnő megoldásával, nevezetesen annak a tettesség körében történő törvényi elhelyezésével. Másrészt ez esetben, mivel elválhat egymástól a tettes és a részes bűncselekménye, nem szükségszerű a túllépésről a törvény szövegében szólni. A jövőbeni megfogalmazásnak továbbá olyannak is kell lennie, amely nemcsak a tettesi túllépésre ad megnyugtató szabályozást, hanem arra az esetre is, ha a tettes kevesebbet tesz, mint amire a részes szándéka irányult. Ami pedig az elkövetők büntetési elvét illeti, véleményem szerint a differenciált büntetési elv érvényesítése lenne a történeti hagyományokkal rendelkező és elvi alapokkal igazolható megoldás. Viszont, felismerve a gyakorlati, és esetleg az elméleti szakemberek esetleges ellenérzését, a parifikációtól való eltérésre nem teszek javaslatot.

Mindezen követelményeket figyelembe véve de lege ferenda a Btk. 21. § (3) bekezdése helyébe egy olyan tartalmú rendelkezésnek kellene kerülni, hogy: „A részesekre annak a bűncselekménynek a büntetési tétele az irányadó, amelyben közreműködtek”.

<sup>46</sup> BJD 62.

<sup>47</sup> 1843. évi büntetőjogi törvényjavaslat (bár nem lett törvény, de mintegy kvázi törvényként ide sorolom), illetve az 1878. évi V. törvény.

<sup>48</sup> 1843. évi javaslat 53. §, Csemegi kódex 69. §.

<sup>49</sup> 1843. évi javaslat 53. §, 69. §, Csemegi kódex 71–72. §.

<sup>50</sup> 1843. évi javaslat 52. §, Csemegi kódex 73. §.

<sup>51</sup> Berkes György: i. m. 2002, 56. p.

<sup>52</sup> Békés Imre: i. m. 1973, 284, 299. pp., illetve ugyanő: i. m. 1986, 77. p.



# HÍREK

## TÁJÉKOZTATÓ A KODIFIKÁCIÓS BIZOTTSÁG ÜLÉSEIRŐL

A Kodifikációs Bizottság 2003. év június hó 20. napján megtartott ülésén dr. Wiener A. Imre: „A Btk. általános része de lege ferenda”, szövegjavaslatot is tartalmazó előkészítő tanulmányát tárgyalta meg. A tanulmány nem a Bizottság eddigi munkájának az összegzése, hanem részben a Bizottság döntéseit követő, részben a szerző önálló elképzeléseit tükröző javaslat az Általános Rész felépítésére és megszüvegezésére.

A Bizottság tagjai között ismét élénk vita alakult ki a tekintetben, hogy az egységes Btk., vagy a büntetőjogi melléktörvényekben történő szabályozás a megfelelőbb. A szerző álláspontja szerint a nullum crimen sine lege elvnek akkor lehet a legteljesebben érvényt szerezni, ha a Btk. a külön jogszabályok megsértését mondja ki bűncselekménynek és ahhoz fűz szankciót, kiemelten a gazdasági bűncselekmények körében tartja ezt indokoltnak. Más vélemény szerint a jogbiztonságot inkább szolgálja az egységes Btk. szerkezet. Ellenérvként hozható fel, hogy már jelenleg is léteznek külön büntető törvények (a népbírásokról, a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről), és várhatóan külön törvény születik a Nemzetközi büntetőbíróóság Statútumáról, illetőleg a nemzetközi büntető törvényről. A kerettényállások kérdését majd a Különös Rész vizsgálata kapcsán lehet végelegesen eldönteni, ekkor fog kiderülni, hogy a kerettényállások mentén meg lehet-e fogalmazni a gazdasági bűncselekményeket.

További vita tárgyát képezte a bűncselekmény fogalmának a meghatározása is, miszerint a büntethetőség vagy a felróhatóság a jobb fogalmi elem. Ez esetben a tárgyi jogellenesség, valamint az alanyi felróhatóság lenne a bűncselekmény tartalmi összetevője. Dogmatikai kérdés, hogy az életkor bűnösségi, avagy felróhatósági kérdés. A javaslat szerint az életkort nem negatív, hanem a felelősség pozitív feltételeként kellene szabályozni.

Ugyancsak élénk vitát váltott ki a szándékosság-gondatlanság szabályozása körében az az elképzelés, miszerint elegendő lenne három kategória meghatározása: szándékos (egyenest) és gondatlan (hanyagság) elkövetés, illetőleg egy köztes kategória, amikor is az elkövető látja magatartásának következményét, de mégis cselekszik, azonban az érzelmi oldal nem kapna jelentőséget, csupán a tudati. A Bizottság többségében arra a véleményre jutott, hogy a „tudva és akarva” fordulat a szándékosság minden esetét átfogja, ugyanakkor az érzelmi oldal teljes negligálása nem lenne megfelelő.

A felelősséget kizáró vagy korlátozó okok kapcsán a Bizottság támogatta azt az elképzelést, hogy a kódex meghatározza az engedély fogalmát, amivel a társadalomra veszélyesség hiánya is helyettesíthető. A Bizottság abban is állást foglalt, hogy a megszüntető okok

körében a csekély súlyú cselekmények esetén kerüljön kodifikálásra a jóvátétel intézménye, amelyhez bírói intézkedés, a megrovás társulna. A jóvátétel mögött konszenzusos megoldás van. Az elkövető javára kell értékelni azt, hogy elismeri, hogy okot adott arra, hogy vele szemben a büntető hatalom eljárjon, és hogy igyekszik a cselekmény hátrányos következményeit jóvátenni.

A csekély súlyú bűncselekmények kapcsán a Bizottság tagjai között egyetértés volt a tekintetben, hogy ha a cselekménynek az elkövetéskor csekély a súlya, akkor nem kell eljárást lefolytatni, és jogkövetkezményt alkalmazni. Biztosítani kell, hogy megtagadó, megszüntető okokkal, illetőleg bírói mellőzéssel ne kerüljön sor eljárásra. Ennek a büntető eljárásjogi konzekvenciáit le kell vonni.

A Bizottság a 2003. június 27-i ülésén folytatta az előtanulmány tárgyalását, de a szankciórendszer tekintetében figyelemmel volt a dr. Nagy Ferenc által készített, és átdolgozott koncepcióra, amelyet a Bizottság kisebb módosítással jórészt már elfogadott.

Dr. Wiener A. Imre elképzelése szerint a felelősségi szankciók csak büntetések legyenek, mások álláspontja szerint a jelenlegi rendszer elfogadható. Így például, ha próbára bocsátásból büntetés lesz, amelyhez minden esetben pártfogó felügyelet kapcsolódna, annak fogalmát nehéz lesz meghatározni: egy büntetés, amely lényegét tekintve büntetés kiszabásának a próbaidőre történő elhalasztása. Nem alakult ki egységes álláspont abban a kérdésben sem, hogy a szabadságvesztés felfüggesztése esetén valamennyi próbaidőhöz kapcsolódjon-e pártfogó felügyelet vagy sem. Kérdésként merült fel, hogy a büntetési tételkeretek lépcsőiben történjen-e változtatás, pl. a négy éves tételhatár, amely az Európai Unió államaiban gyakori, és amivel a nemzetközi egyezmények is gyakorta élnek a súlyos bűncselekmények meghatározásakor, bevezetésre kerüljön, de a Bizottság végleges döntésre nem jutott.

Az életfogytig tartó szabadságvesztés, hogy a határozott és a határozatlan tartam elkülönüljön, minimum huszonegy év kell, hogy legyen, ugyanakkor megfontolandó az életkorhoz igazodó progresszív feltételes szabadságra bocsátási mechanizmus kialakítása. A fegyház fokozat határának a meghatározásánál a büntetési tartam emelése indokolt.

A szabadságvesztés részbeni felfüggesztése kérdésben a Bizottság többségének az álláspontja az volt, hogy az alsó határ tekintetében a két év, míg a felsőhatár tekintetében a négy év lenne a megfelelő, vagyis kétévi tartamig kerülhetne sor a felfüggesztésre, és a négyévi szabadságvesztés lenne az a felső határ, ahol a részbeni felfüggesztés még alkalmazható.

Dr. Pázsit Veronika  
szakmai tanácsadó  
Igazságügyi Minisztérium





# TARTALOM



## TANULMÁNYOK

Dr. Bócz Endre

AZ ÁLLAM ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK ÚJRA KODIFIKÁLÁSÁRÓL / 3

Dr. Gál Attila

BŰNTETÉSKISZABÁSI KÉRDÉSEK AZ ÚJ BŰNTETŐ KÓDEXBEN / 8

Dr. Hollán Miklós

A BŰNCSELEKMÉNYEKBŐL EREDŐ VAGYON ELVONÁSA:  
AZ ANGOL MEGOLDÁS JELLEGZETESSÉGEI / 19

## FÓRUM

Dr. Mészáros Ádám

A RÉSZESSÉG JÁRULÉKOSSÁGÁNAK ÉS A RÉSZESÉK BŰNTETÉSÉNEK  
TÖRVÉNYI SZABÁLYOZÁSÁRÓL DE LEGE FERENDA / 28

## HÍREK

Dr. Pázsit Veronika

TÁJÉKOZTATÓ A KODIFIKÁCIÓS BIZOTTSÁG ÜLÉSEIRŐL / 34



## BŰNTETŐJOGI KODIFIKÁCIÓ



A szerkesztőbizottság elnöke: Dr. Györgyi Kálmán

A szerkesztőbizottság tagjai: Dr. Bárándy Péter, Dr. Belovics Ervin, Dr. Berkes György, Dr. Borai Ákos, Dr. Bócz Endre,  
Dr. Frech Ágnes, Dr. Gönczöl Katalin, Dr. Lévy Miklós, Dr. Márki Zoltán, Dr. Soós László

Főszerkesztő: Dr. Nagy Ferenc – Szerkesztő: Dr. Pázsit Veronika

Kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 1137 Budapest, Radnóti Miklós utca 2.

Telefon: 340-2304, 340-2305 • Fax: 349-7600 • E-mail: [hvgorac@hvgorac.hu](mailto:hvgorac@hvgorac.hu) • Internet: <http://www.hvgorac.hu>

Felelős kiadó: Lipovecz Éva, a Kft. ügyvezetője • Felelős szerkesztő: Dr. Frank Ádám • Műszaki szerkesztő: Harkai Éva  
A Pannonhalmi Főapátság alapítólevelén található Szent István kézjegyek borítódekorációként való felhasználása  
a Pannonhalmi Főapátság engedélyével történt.

Nyomás: Multiszolg Bt.

Felelős vezető: Kajtor Istvánné

HU ISSN 1587-5350

A szerkesztőség címe: 1137 Budapest, Radnóti Miklós utca 2. • Telefon: 340-2304, 340-2305 • Fax: 349-7600

Előfizethető a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.-nél.

Előfizetési díj egy évre: 4500 Ft + áfa • 1 szám ára: 1125 Ft + áfa • Megjelenik negyedévente.